

NASILJE PREMA ŽENAMA I DEVOJČICAMA U JAVNOM PROSTORU

dr Slobodanka Konstantinović Vilić, dr Nevena Petrušić, dr Kosana Beker i dr Natalija Žunić

NASILJE PREMA ŽENAMA I DEVOJČICAMA U JAVNOM PROSTORU

Sažeta verzija sa ključnim
rezultatima i preporukama

Autorke:

Dr Slobodanka Konstantinović Vilić

Dr Nevena Petrušić

Dr Kosana Beker

Dr Natalija Žunić

Pančevo, maj 2022

Autorke:

Dr Slobodanka Konstantinović Vilić

Dr Nevena Petrušić

Dr Kosana Beker

Dr Natalija Žunić

Istraživačice:

Dr Vida Vilić,

Ivana Milovanović,

Maja Mirkov,

Sonja Kojić,

Marijana Kraker i

Jelena Džunić

Dizajn: Anastasija Kojić

Izdavač: Udruženje građanki FemPlatz

Ova publikacija nastala je u okviru projekta „Sigurnost žena i devojčica u javnom prostoru” koji sprovodi Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u Srbiji (UN Women), u saradnji sa Koordinacionim telom za rodnu ravnopravnost Vlade Republike Srbije i Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, a uz podršku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Britanske ambasade u Beogradu. Stavovi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima i autorkama i ne predstavljaju nužno stavove UN Women, Vlade Ujedinjenog Kraljevstva i Britanske ambasade

SADRŽAJ

O NASILJU PREMA ŽENAMA I DEVOJČICAMA U JAVNOM PROSTORU

3

MEĐUNARODNA ISTRAŽIVANJA O NASILJU PREMA ŽENAMA I DEVOJČICAMA U JAVNOM PROSTORU I SITUACIJA U SRBIJI

7

REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....

15

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

16

NALAZI I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....

18

Demografske karakteristike uzorka – opšti podaci o ispitanicama.....

18

Strah od kriminaliteta

19

Rasprostranjenost različitih oblika nasilja u javnom prostoru

28

ZAKLJUČCI

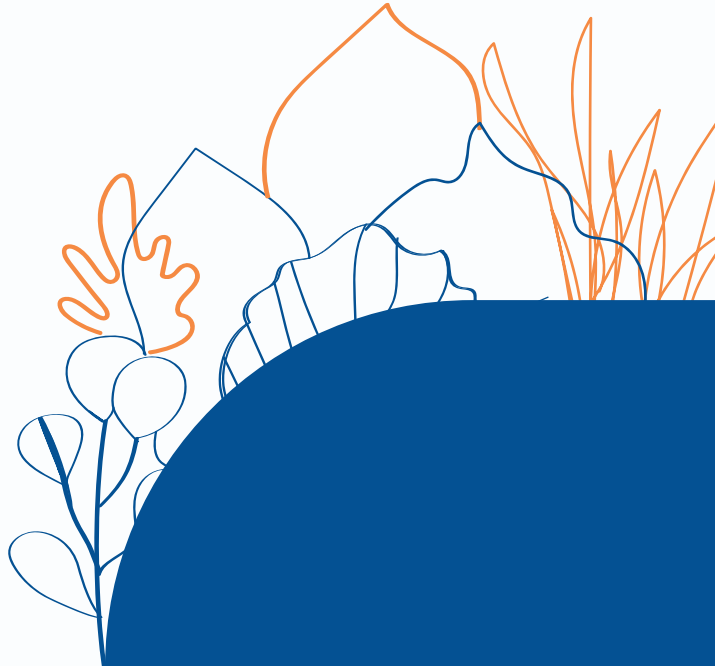
55

PREPORUKE.....

64

LITERATURA

68

1

O NASILJU PREMA ŽENAMA I DEVOJČICAMA U JAVNOM PROSTORU

Nasilje prema ženama je globalni fenomen i ono se javlja u različitim životnim prostorima, zapravo, u svim prostorima i sferama ljudske interakcije, javnim i privatnim, a posledice nasilja osećaju žene i devojčice širom sveta. Sva društva, na svim geopolitičkim prostorima, bez obzira na njihov politički i/ili ekonomski kontekst, dostignuti stepen institucionalnog razvoja, uticaj religije, prihvaćene kulturne vrednosti, dominantne norme i stavove zajednice ili sam nivo razvoja kulture ljudskih prava, suočavaju se sa nasiljem prema ženama i devojčicama. Nasilje prema ženama obeležava, u manjim ili većim razmerama, globalni razvoj naše civilizacije, dešava se svakodnevno i utiče kako na same žrtve nasilja, tako i na društvo u celini, bez obzira da li se dešava u javnoj ili privatnoj sferi jedne društvene zajednice. Nasilje prema ženama, na različitim mestima i drugačijim socijalnim okvirima, duboko je utemeljeno u kulture širom sveta, pa se čini da je gotovo nevidljivo, ubraja se u „fenomen dugog trajanja“ i kao socijalno-patološka pojava, na posredan ili neposredan način, tiče se svih nas koji organizujemo i reprezentujemo društvenu zajednicu. Stoga i znamo da je njegovo kontinuirano prisustvo neodrživo, kako za socijalnu sigurnost, tako i za solidarnost svake zajednice. Nasilje je po sebi složen fenomen na više nivoa, ono uključuje i prestupnički čin, traumu i gubitak, tako da nasilje nije samo antisocijalno ponašanje na individualnom nivou, već je suštinski deo socijalnog života, društvenih struktura i institucija jedne zajednice.

Nasilje prema ženama, kao rodno uslovljeno nasilje, njegovi modeli i obrasci, način njegovog postojanja, stalno prisustvo i opstajanje, deo su patrijarhalnih ili tradicionalnih shvatanja o odnosu žena i muškaraca, koja se manifestuju kroz rodne obrasce i rodne uloge, šire se i reflektuju na ostale delove društvene strukture.¹ Danas se procenjuje da je 35% žena širom sveta doživelo fizičko i/ili seksualno nasilje od intimnog partnera ili seksualno nasilje od strane nepartnera u nekom trenutku svog života. Istraživanja pokazuju da je jedna od tri žene u Evropskoj uniji (62 miliona žena), od svoje 15. godine doživelo fizičko i/ili seksualno nasilje, kao i da je svaka druga doživela seksualno uznemiravanje.²

Žene su izložene nasilju ili mogu biti žrtve nasilja na svim prostorima u kojima se odvija njihov svakodnevni život. Tako je i javni prostor,³ kao sfera svakodnevnog života ljudi, ambijent u kome se kontinuirano dešava rodno zasnovano nasilje prema ženama i devojčicama. Javni prostori su svi oni prostori koje ljudi u lokalnoj zajednici mogu slobodno da koriste: trgovi, parkovi, pijace, stajališta javnog gradskog prevoza, gradski prevoz, trotoari, ulice, staze, šetališta, itd.⁴ Nasilje prema ženama i devojčicama u javnom prostoru oduvek je prisutno i ono očito obeležava svakodnevni život žena. Inače, istorija arhitekture pokazuje da su gradove gradili, projektovali i planirali prvenstveno muškarci, što znači da postoji pretežno muška perspektiva o tome kako grad funkcioniše ili treba da funkcioniše. Živimo u gradovima muškaraca. Naši javni prostori nisu dizajnirani za

¹ John Archer, *Cross-cultural differences in physical aggression between partners: A social-role analysis*. Personality Social Psychology Review, 2006, Vol. 10. No 2. pp.

² *Disrupting the continuum of violence against women and girls*, European Women

³ Dovoljno je napomenuti da se osnovna razlika između pojmova krije u tome što se prostor (engl. *space*) shvata pretežno kao fizičko okruženje, dok se mesto (engl. *place*) razume kao socijalno okruženje, mesto gde se proživljavaju određena iskustva, kompleksni i subjektivizovani prostori, koji su obeleženi društvenim interakcijama i emocionalnim vezama između pojedinaca ili grupa. Mesto je subjektivizovano, ono ima specifično značenje za aktera. Marija Babović, *Teorijski i istraživački pristupi u proučavanju strukturnog, kulturnog i direktnog nasilja*. Sociologija, 2015, Vol. LVII, No2.

⁴ Aurelija Đan i Isidora Stakić, *Priručnik za istraživanje bezbednosti mladih žena i muškaraca u javnom prostoru (Rodna analiza bezbednosti - studija slučaja Vranje)*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2016, str.11.

žene i veoma malo se vodi računa o ženama, a urbane ulice su često mesto pretnji, a ne prostori u kojima žene mogu da se šetaju bez uznemiravanja.⁵

Žene su se borile i izborile za pravo da fizički zauzmu javni prostor, ali on nije rodno osetljiv, niti prilagođen potrebama i bezbednosti žena. Istraživanje i analiza nasilja prema ženama u javnom prostoru pokazuju da je to fenomen dugog trajanja, koje se vrši kontinuirano i u velikoj meri utiče na to da se žene ne osećaju bezbedno.⁶ U toj situaciji žene ograničavaju aktivnosti, kako bi smanjile rizik od ugrožavanja sopstvene bezbednosti. Nasilje u javnom prostoru obuhvata različite vrste ugrožavanja bezbednosti žena, počev od pukog zurenja, gledanja popreko, pa sve do uhođenja, razbojništva, fizičkog i/ili seksualnog napada. Stoga se problem bezbednosti žena u javnom prostoru ne odnosi samo na njihovu fizičku bezbednost i zaštitu, nego i na osećanja sigurnosti i straha od nasilja.

Za razliku od rizika viktimizacije, koji uključuje kognitivnu procenu verovatnosti da će se u stvarnosti dogoditi viktimizacija, strah od kriminaliteta primarno je psihološka, emotivna reakcija i definiše se kao doživljaj pojedinca/pojedinke ili grupe, koji predstavlja verovanje, percepciju ili emocije u odnosu prema kriminalitetu ili javnom redu, a ima negativno dejstvo na njihova osećanja, razmišljanja ili ponašanje i kvalitet života.⁷ Istraživanja pokazuju da na strah od kriminaliteta utiču mnogobrojni činioci: sociodemografska obeležja (pol, uzrast, obrazovanje, ruralno ili urbano poreklo), prethodna viktimizacija, način života, izveštavanje masovnih medija o kriminalitetu, raniji kontakti sa policijom i pravosudnim sistemom, komunikacije sa susedima, osobine ličnosti i sl.⁸ Strah od kriminaliteta izaziva brojne negativne posledice i na društvenom i na individualnom nivou. Na nivou zajednice, strah od kriminaliteta, posebno nasilnog kriminaliteta, narušava socijalnu

⁵ Leslie Kern, *Feminist City: Claiming Space in a Man-made World*. Verso, London and New York, 2020

⁶ Gorana Radovanović i Aurelija Đan, *(Ne)bezbedne u javnom prostoru, Kvalitativna studija o bezbednosti žena u javnom prostoru u Novom Pazaru*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2015.

⁷ Videti: Vera Gjoni Glasnović, *Strah od kriminaliteta: obilježja spola i dobi*, Hrvatski letopis za kazneno pravo i praksu, 2006, Vol. 13, br. 1, str. 172; Mateja Šakić, *Strah od kriminaliteta među studentima i neke njegove odrednice*, Hrvatski studiji, Zagreb, 2010.

⁸ Ibid.

koheziju, slabi socijalne veze, dok na individualnom planu ugrožava lične slobode, kroz ograničavanje slobode kretanja i doprinosi osećanju nesigurnosti i nezadovoljstva radom organa formalne društvene kontrole i ukupnim životom u zajednici.⁹

Iskustvo pokazuje da nasilje prema ženama i devojkicama na javnim mestima, ali i strah od ovog nasilja, ograničava njihovu slobodu kretanja. To smanjuje njihovu sposobnost da se obrazuju, rade i učestvuju u javnom životu, koriste osnovne usluge i uživaju u kulturnim i rekreativnim aktivnostima, što se negativno odražava na njihovo ukupno zdravlje i dobrobit života u društvenoj zajednici.

⁹ Slobodanka Konstantinović Vilić, Nevena Petrušić i Natalija Žunić, *Strah od kriminaliteta na teritoriji grada Niša: ispitivanje rodnih razlika*, Teme, 2016, Vol. 40. br. 2, str. 661-677.

MEĐUNARODNA ISTRAŽIVANJA O NASILJU PREMA ŽENAMA I DEVOJČICAMA U JAVNOM PROSTORU I SITUACIJA U SRBIJI

Nasilje prema ženama i devojčicama na javnim mestima je rasprostranjeno, ono se dešava najčešće u mračnim i praznim prostorima, ali i u javnosti, u prisustvu mnogih ljudi. Normalizacija ovakvih dela sama po sebi predstavlja ključni problem politike ljudskih prava i socijalne sigurnosti.

Nasilje prema ženama je kršenje ljudskih prava žena i oblik rodne diskriminacije. Procene o razmerama nasilja prema ženama širom sveta su alarmantne, a posledice po žene i devojčice su nesagledive, uz istovremeno veliko funkcionalno i ekonomsko opterećenje za društvo. Istraživanja o nasilju prema ženama i devojčicama u javnom prostoru pokazuju da se one plaše, kao i da doživljavaju različite vrste seksualnog uznemiravanja i nasilja u javnim prostorima. Ovaj nedovoljno istražen oblik nasilja dešava se na ulicama, u i oko javnog prevoza, lokacijama za distribuciju vode, javnim toaletima i parkovima u urbanim, ruralnim i drugim okruženjima. Realnost ovog oblika nasilja smanjuje slobodu kretanja žena i devojčica i njihovu sposobnost da uče i rade, koriste usluge, učestvuju u javnom životu i/ili uživaju u životnim mogućnostima i ostvare svoje životne ciljeve, odnosno, veoma negativno utiče na njihovo zdravlje, dobrobit i blagostanje.

Referentni okvir za istraživanje nasilja prema ženama i devojčicama u javnom prostoru su metodologije međunarodnih istraživanja i projekata koja ispituju, s jedne strane, nasilje prema ženama i devojčicama u javnom

prostoru, a s druge strane, bave se programiranjem sigurnih gradova i bezbednih javnih prostora.

Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women),¹⁰ kao vodeća organizacija za ravnopravnost žena na svetskom nivou, pokrenula je globalni program „Sigurni gradovi i bezbedni javni prostori za žene i devojčice“ u novembru 2010. godine,¹¹ sa ženskim organizacijama, agencijama UN i globalnim i lokalnim partnerima. To je prvi globalni program koji razvija, implementira i procenjuje alate, politike i sveobuhvatne pristupe za prevenciju i odgovor na seksualno uznemiravanje i druge oblike seksualnog nasilja prema ženama i devojčicama u javnim prostorima i u različitim okruženjima (npr. gradski, periurbani, ruralni) sa ciljem obezbeđivanja da gradovi i javni prostori budu sigurni za žene i devojčice. Stvaranje bezbednih gradova i javnih prostora zavisi od eliminacije nasilja prema ženama i devojčicama, jer ih ono sprečava da javne prostore koriste slobodno i u punoj meri.¹²

¹⁰*Safe cities and safe public space for women and girls. Global flagship initiative: Second international compendium of practices. UN Women, 2020, dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/02/safe-cities-and-safe-public-spaces-international-compendium-of-practices-2h>*

*Safe Cities and Safe Public Spaces for Women and Girls. Ending violence against women, UN Women, 2019, dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/10/safe-cities-and-safe-public-spaces-global-results-report>; UN Women's Fourth Safe Cities and Safe Public Spaces Global Leaders' Forum, UN Women, October 2018, available at: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2018/Fourth-UN-Women-Global-Forum-2018-Report-en.pdf>; *Safe Cities for Women and Girls in Action: Implementation Essentials and Key Takeaways. UN Women, 2015, dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/9/proceedings-report-un-womens-safe-cities-global-leaders-forum-2015>**

¹¹*Proceedings Report: Safe Cities Global Leaders' Forum New Delhi, India June 10-12th, 2015. Safe Cities for Women and Girls in Action: Implementation Essentials and Key Takeaways . UN Women, August 2015, dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/9/proceedings-report-un-womens-safe-cities-global-leaders-forum-2015>*

¹²*Why focus on safe cities and communities for women and girls? UN Women, 2010, dostupno na: <https://www.endvavnow.org/en/articles/238-why-focus-on-safe-cities-and-communities-for-women-and-girls.html>*

Komisija Ujedinjenih nacija za status žena (CSW 57) identifikovala je različite oblike seksualnog nasilja prema ženama i devojkicama u javnim prostorima 2013. godine, kao posebnu oblast zabrinutosti, pa je pozvala vlade da to spreče. Agenda UN 2030 sadrži, između ostalog, dva specifična cilja – eliminaciju svih oblika nasilja prema ženama i devojkicama u javnim i privatnim sferama“ (cilj 5.2) i učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, otpornim i održivim (cilj 11).¹³

Gradovi i zajednice koji su bezbedni i oslobođeni nasilja prema ženama, zapravo, omogućavaju i podržavaju stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce. Kada su bezbedni i udobni, javni prostori u gradovima nude neograničene mogućnosti za učešće žena i devojkica u svim sferama društvenog života. Stvaranje gradova i zajednica koji su sigurni za svakodnevni život žena i devojkica zavisi od eliminisanja nasilja i osećaja nesigurnosti, koji sprečavaju žene i devojkice da slobodno koriste javne prostore.¹⁴ Zbog svega toga, neophodno je da rodne razlike budu uključene u planiranje razvoja gradova, javnih prostora i javnog prevoza, čime će se poboljšati dobrobit i bezbednost žena.¹⁵ Proces programiranja sigurnih gradova i bezbednih javnih prostora pretpostavlja i podrazumeva da muškarci i žene stižu i poseduju različita lična iskustva života i rada u gradu, pa sam proces zahteva da se koncept roda stavlja u centar urbanog planiranja i dizajna.¹⁶ Transformativne metodologije javnih prostora podrazumevaju upotrebu multisektorskog, holističkog, dugoročnog pristupa koji se fokusira na celovite i sistematske promene. I na kraju, istraživanja i programiranje sigurnih gradova za žene trebalo bi da se zasnivaju na jasnom razumevanju da stvaranje gradova bezbednih za žene, čini gradove bezbednijim za sve.

¹³ *Safe public spaces, Introduction*, UN Women, dostupno na: <https://www.endvawnow.org/en/initiatives-articles/40-introduction.html>

¹⁴ *UN Women Safe cities and safe public spaces. Global leaders' forum*, UN Women, October 2018.

¹⁵ Više o tome na: *Safe Public Spaces, UN Women*, dostupno na: <https://www.endvawnow.org/en/articles/1990-safe-public-spaces.html>

¹⁶ Više od 10 godina globalna inicijativa UN Women „Sigurni gradovi i bezbedni javni prostori“ radi na sprečavanju i socijalnom odgovoru na seksualno uznemiravanje žena i devojkica u javnim prostorima, uz uključivanje u inicijativu „Spotlight“ (2017) koja je znatna novčana sredstva uložila ih u borbu protiv nasilja prema ženama u Africi, Aziji, Karibima, Latinskoj Americi i Pacifiku. *UN Women Safe cities and safe public spaces. Global leaders' forum: Proceedings Report*. October 2018.

Savremena društva na prostoru Balkana karakteriše visok nivo nasilja i visoka tolerancija prema nasilju, uz koje se javlja i stalno prisutna promocija nasilja u javnom prostoru, kako u medijskom prostoru, tako i u masovnoj kulturi, neadekvatnost i neblagovremenost institucionalne reakcije, izostanak podrške i zaštita žrtava, kao i visoka stopa femicida.¹⁷ Posledice nasilja prema ženama manifestuju se u nizu, od narušavanja psihičkog i fizičkog integriteta, ozbiljnih posledica po zdravlje do gubitka života.

Proteklih decenija pažnja institucija i društvenih aktera u Srbiji prevashodno je bila usmerena na nasilje u porodici, koje je na međunarodnom nivou prepoznato kao kršenje ljudskih prava. I u istraživanjima preovlađuju teme rodno zasnovanog nasilja prema ženama i devojčicama, koje se događa u privatnim ili zatvorenim prostorima, u kontekstu porodičnog i intimnog partnerskog nasilja. Nedovoljna pažnja posvećena je sagledavanju rodnih dimenzija straha od kriminaliteta, subjektivnog doživljaja ugroženosti, stvarnih uzroka nebezbednosti, kao i utvrđivanju rasprostranjenosti različitih oblika nasilja prema ženama i devojčicama u javnim prostorima.

Nasilje prema ženama Srbiji predstavlja razlog za veliku zabrinutost. Istraživanje OEBS-a iz 2019. godine pokazalo je da pet od šest ispitanih žena smatra da je nasilje prema ženama uobičajeno, a više od trećine smatra da je nasilje vrlo učestalo.¹⁸ Više od četvrtine žena lično poznaje neku ženu iz porodice i od prijatelja koja je bila izložena nasilju, a sličan procenat zna i neku ženu iz svog susedstva koja je bila žrtva nasilja. Mnoge ispitane žene su čule za službe za pomoć ugroženim ženama, ali mali broj žena se obratio tim službama: nakon najtežeg fizičkog i/ili seksualnog nasilja samo 3% žrtava

¹⁷ Stana Tadić, Violeta Anđelković i Sofija Vrbaški, *Women's rights in Western Balkans. Women in politics, gender based violence and security for women human rights defenders in Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Macedonia, Montenegro and Serbia*. The Kvinna till Kvinna Foundation, 2018, dostupno na: <https://kvinnatillkvinna.org/wp-content/uploads/2018/11/WRWB2018.pdf>; Think Tank, *Women in the Western Balkans: Gender equality in the EU accession process*, European Parliament, 2018, dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2018\)625139](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2018)625139)

¹⁸ Anketa o nasilju prema ženama, *Dobrobit i bezbednost žena, Srbija – osnovni izveštaj*, OEBS, 2019, str. 21-33, dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf

je kontaktiralo sigurnu kuću, a 1% organizaciju za podršku žrtvama.¹⁹ Broj ubijenih žena u Srbiji je visok, u proseku su svake godine 33 žene ubijene od partnera ili drugog člana porodice,²⁰ ali nema posebne evidencije o tome koliko je ovih ubistava izvršeno u javnom prostoru.

Neravnopravnost žena i muškaraca, tolerancija nasilja, kulturom prihvaćeno nasilje prema ženama, u širokom obuhvatu dešava se u Srbiji, a statistika o nasilju prema ženama na našim prostorima je poražavajuća. Mnogi strukturni i sociokulturni činioci doprinose nastanku i održavanju nasilja u javnim prostorima. Strukturni činioci odnose se na to kako je (na koji način) organizovan prostor u fizičko-strukturnom smislu, kao stambeni prostori ili kao teritorija, zatim infrastrukturni uslovi, a onda i dostupnost ili nedostupnost osnovnih usluga, puteva, javnog prevoza, osvetljenja i/ili javne bezbednosti i dr. Sociokulturni faktori podrazumevaju, pre svega, kulturnu dimenziju, odnosno, kulturu životnog standarda, ideologiju rodne hegemonije, religiozne stavove, društvene norme koje regulišu telo i pojedinca, a koje kreiraju različite institucije i daju im legitimitet (šira zajednica, porodica, škola, crkva i dr).²¹

Dakle, poboljšanje položaja žena nije samo pitanje zakonodavnih, već i celokupnih promena u odnosu države i društva prema ženama. Odnos između de iure i de facto stanja u oblasti prava žena uvek je u raskoraku. Kada donosimo zakone i menjamo institucije koje će podržavati ravnopravnost i unapređivanje ženskih prava, mi činimo samo prvi korak ka menjanju celokupnog kulturnog konteksta u kome se odvija život muškaraca i žena. Nasilje prema ženama u društvu (na javnim mestima) ili porodici (u privatnom prostoru), na posredan ili neposredan način, tiče se svih nas koji smo deo društvene zajednice, pa je tako njegovo kontinuirano prisustvo neodrživo, kako za socijalnu sigurnost, tako i za solidarnost zajednice. Stoga je glavno i suštinsko pitanje koliko je društvo zainteresovano, spremno i odlučno da iskoreni nasilje prema ženama.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Vedrana Lacmanović, Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika, *Annales - Series Historia et Sociologia*, vol. br. 1, 2019, str. 39-54.

²¹ Marija Babović, *Teorijski i istraživački pristupi u proučavanju strukturnog, kulturnog i direktnog nasilja*. Sociologija, 2015. Vol. LVII, No2.

PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR

Pravni okvir sprečavanja i zaštite žena u devojčica u javnom prostoru čine Ustav Republike Srbije,²² relevantni međunarodni ugovori i niz zakona kojima je regulisano sprečavanje i procesuiranje nasilja u porodici i nasilja prema ženama, a javne politike od značaja za sprečavanje, suzbijanje i zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja u javnom prostoru definisane su nizom strateških dokumenata.

Ustav Republike Srbije svakome garantuje pravo na život, nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta, ličnu slobodu i bezbednost, pravo na sudsku zaštitu u slučaju povrede ili uskraćivanja garantovanih prava, kao i pravo na uklanjanje posledica koje su povredom nastale, a ravnopravnost žena i muškaraca predstavlja osnovni ustavni princip (čl. 15). Ustav propisuje obavezu države da vodi politiku jednakih mogućnosti za žene i muškarce, što podrazumeva preduzimanje mera radi otklanjanja rodni nejednakosti i stvaranja pretpostavki da i žene i muškarci pod jednakim uslovima mogu da uživaju sva prava i slobode.

Srbija je ratifikovala skoro sve međunarodne ugovore u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti i redovno podnosi periodične izveštaje međunarodnim telima koja nadziru primenu međunarodnih ugovora o ljudskim pravima. U domenu zaštite od nasilja prema ženama, uključujući i nasilje kojem su izložene na javnim mestima, poseban značaj imaju Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) iz 1979. godine,²³ sa Opcionim protokolom, kao i Opšta preporuka br. 35

²²Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 98/2006.

²³ Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori,“ br. 11/1981.

o rodno zasnovanom nasilju prema ženama.²⁴ Ratifikacijom Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija),²⁵ Srbija je preuzela obavezu da sledi pravno obavezujuće standarde o delotvornom sprečavanju, suzbijanju i zaštiti žena od svih oblika rodno zasnovanog nasilja u privatnom i javnim prostoru.

Poslednjih godina je u Srbiji unapređen pravni okvir i način delovanja institucija sistema na planu suzbijanja, sprečavanja i zaštite od rodno zasnovanog nasilja. Međutim, kako se to konstatuje i u prvom izveštaju GREVIO grupe o primeni Istanbulske konvencije,²⁶ institucionalna pažnja uglavnom je bila usmerena na nasilje u porodici, dok drugi oblici nasilja prema ženama uživaju znatno manju institucionalnu pažnju.²⁷ Slično je konstatovano i u Zaključnim zapažanjima CEDAW Komiteta u vezi sa Četvrtim periodičnom izveštajem o sprovođenju Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena.²⁸ Dužnost nadležnih organa na planu zaštite od svih oblika rodno zasnovanog nasilja prema ženama, utvrđena je Zakonom o rodnoj ravnopravnosti iz 2021. godine.²⁹

²⁴ Ovom preprukom je ažurirana Opšta preporuka br. 19. i naglašeno je da je rodnozasnovano nasilje prema ženama jedno od temeljnih društvenih, političkih i ekonomskih sredstava kojima se stalno iznova nastavlja podređena pozicija žena uz poštovanje muškaraca i njihovih stereotipnih uloga [...] To nasilje je kritična prepreka postizanju suštinske jednakosti između žena i muškaraca, kao i uživanja ljudskih prava i osnovnih sloboda žena. Opšta preporuka br. 35 o rodno zasnovanom nasilju prema ženama, CEDAW/C/GC/35 od 14. 7. 2017. godine, par. 10

²⁵ Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori“, br. 12/2013 – u daljem tekstu Istanbulska konvencija.

²⁶ GREVIO izveštaj za Srbiju, str. 63. dostupno na <https://rm.coe.int/grevio-report-on-serbia/16809987e3>

²⁷ Ibid.

²⁸ Zaključna zapažanja CEDAW Komiteta u vezi sa Četvrtim periodičnom izveštajem o sprovođenju Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, usvojena u martu 2019. godine, dostupno na: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/sr/zaključna-zapažanja-cedaw-u-vezi-sa-četvrtim/>, par. 23b

²⁹ Zakon o rodnoj ravnopravnosti, „Službeni glasnik RS“, br. 52/21. Stupanjem na snagu ovog zakona prestao je da važi Zakon o ravnopravnosti polova, „Službeni glasnik RS“, br. 104/09.

Kada je reč o krivičnopravnoj zaštiti koja se pruža u slučajevima nasilja prema ženama i devojčicama u javnom prostoru, relevantne su odredbe Krivičnog zakonika³⁰ kojima su inkriminirani pojedini oblici nasilja koje se može izvršiti na javnim mestima.³¹

Pored zakona, u Srbiji je usvojen niz strateških dokumenata u kojima su sadržane javne politike od značaja za sprečavanje, suzbijanje i zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja u javnom prostoru. Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije iz 2019. godine³² sadrži ključna strateška opredeljenja u jačanju nacionalne bezbednosti, ali je više fokusirana na zaštitu teritorijalnog integriteta i smanjenje nivoa ugroženosti države, a nedovoljno se bavi konceptom ljudske bezbednosti.³³ Nadalje, Nacionalnim akcionim planom za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN – Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji (2017-2020),³⁴ čije je važenje prestalo, bile su planirane raznovrsne aktivnosti za unapređivanje bezbednosti žena u društvu, ali imajući u vidu da još uvek nije sprovedena evaluacija ovog NAP-a, nisu poznati efekti koji su ostvareni njegovim sprovođenjem. Takođe, treba napomenuti da su Strategijom za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine³⁵ utvrđeni ciljevi i mere za sprečavanje i zaštitu žena od svih oblika nasilja. Iako je strategija usvojena u maju 2020, još uvek nije usvojen akcioni plan za njeno sprovođenje, tako od njenog usvajanja nije bilo aktivnosti na realizaciji mera utvrđenih strategijom.

³⁰ Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 - ispravka, 107/2005 - ispravka, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

³¹ Npr. proganjanje, prinuda, zlostavljanje i mučenje, ugrožavanje sigurnosti, svi oblici ubistava, lake i teške telesne povrede, uvreda, silovanje, polno uznemiravanje, nedozvoljene polne radnje i druga krivična dela.

³² Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 94/2019.

³³ Nikola Lakić, *Majka i dete: ljudska bezbednost u Strategiji nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, Novi vek, februar 2013, str. 33.

³⁴ Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija - Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji (2017-2020), „Službeni glasnik RS“, br. 53/17.

³⁵ Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine, „Službeni glasnik RS“, br. 47/2021.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Konceptualni okvir istraživanja čini razumevanje rodno zasnovanog nasilja prema ženama i devojčicama kao manifestacije neravnoteže moći između muškaraca i žena koji su uslovljeni njihovim nejednakim položajem u strukturama, kao i kulturnim vrednosnim obrascima. Saglasno tome, rodno zasnovano nasilje prema ženama posledica je strukturalne diskriminacije žena, a svi oblici nasilja prema ženama, uključujući i nasilje u javnom prostoru rezultat su zloupotrebe moći.

Za potrebe ovog istraživanja, relevantni pojmovi imaju sledeća značenja:

Nasilje prema ženama: kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena koji predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke i/ili finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu.³⁶

Rodno zasnovano nasilje prema ženama: nasilje koje je usmereno protiv žene zato što je žena, odnosno, ono koje nesrazmerno pogađa žene.³⁷

Javni prostor: svima dostupni otvoreni prostori, uključujući trgove, ulice, podzemne prolaze i garaže, pijace, parkove, parkinge, javni prevoz, stajališta javnog prevoza, otvoren prostor na kome se održavaju sportske i kulturne manifestacije i sva druga javna mesta koji se slobodno koriste i na kojima se provodi vreme. Definicija javnog prostora je u skladu sa definicijom javnog prostora koju je razvio UN HABITAT i ne uključuje prostore koji nisu otvoreni za širu javnost, poput škola, stadiona, bolnica, opština, aerodroma i slično.

³⁶ Član 3. stav 1. tač. b) Istanbulske konvencije.

³⁷ Član 3. stav 1. tač. d) Istanbulske konvencije.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je ostvarivanje uvida u stepen nesigurnosti žena i devojčica na javnim mestima u Srbiji, izloženost žena i devojčica različitim oblicima nasilja na javnim mestima, uključujući i izloženost ovom nasilju pojedinih grupa žena koje su u povećanom riziku od nasilja, kao i utvrđivanje obima i karakteristika nasilja prema ženama i devojčicama u javnom prostoru. Rezultati istraživanja predstavljaju solidan osnov za kreiranje preporuka za državne i lokalne organe vlasti, kako bi razvijali sveobuhvatne i na dokazima zasnovane politike prevencije nasilja prema ženama i devojčicama u javnom prostoru.

U istraživanje su uključene žene i devojčice od 15 godina. Minimalna starosna granica za učešće u istraživanju je određena prema zakonskoj granici sticanja radne sposobnosti.

Istraživanje čine dva segmenta: 1) Desk istraživanje, koje obuhvata pregled međunarodnih istraživanja o nasilju prema ženama i devojčicama u javnom prostoru, pregled dostupnih istraživanja koja su urađena u Srbiji, kao i pregled ratifikovanih međunarodnih i domaćih propisa, strategija i drugih dokumenta u domenu sprečavanja i zaštite od nasilja prema ženama i devojčicama u javnom prostoru i 2) Empirijsko istraživanje, u kome su korišćena četiri istraživačka metoda, jedan kvantitativni i tri kvalitativna (anketiranje žena i devojčica; dubinski intervjui sa relevantnim društvenim akterima; fokus grupe diskusije sa ženama i devojčicama i studije slučaja).

Za formiranje reprezentativnog uzorka žena 15+, osnov je bio slučajnost izbora, uz vođenje računa o proporcionalnosti broja žena u uzorku u skladu sa njihovom proporcijom u odnosu na regione, opštine, kao i u odnosu na to da li žive u ruralnom ili urbanom delu Srbije. Za poststratifikaciju uzorka u odnosu na obrazovanje, korišćeni su podaci Republičkog zavoda za statistiku o obrazovanju stanovništva, u konkretnom slučaju, žena i devojčica, kako bi se i na taj način obezbedila reprezentativnost uzorka žena i devojčica 15+. Imajući u vidu veoma lošu epidemiološku situaciju u momentu otpočinjanja ovog istraživanja (kraj januara 2022), anketiranje je izvršeno telefonskim putem. Na taj način se izbegao potencijalni rizik

od kovida-19 prilikom anketiranja licem u lice, dok se sa druge strane, na ovaj način izbeglo isključivanje žena koje nemaju pristup internetu ili nisu dovoljno informatički pismene, od čega postoji rizik kada se anketiranje vrši online, postavljanjem upitnika u virtuelnom prostoru. Za potrebe anketiranja, kao instrument za prikupljanje podataka kreiran je jedinstveni upitnik koji se sastoji iz tri dela – demografski podaci, strah od kriminaliteta i rasprostranjenost nasilje prema ženama i devojčicama u javnom prostoru. Anketiranjem je obuhvaćeno 1212 ispitanica uzrasta 15+, metodom slučajnog izbora.³⁸

Pored anketiranja, za potrebe ovog istraživanja korišćena su tri kvalitativna istraživačka metoda – fokus grupne diskusije, dubinski intervjui sa relevantnim predstavnicima državnih organa³⁹ i civilnog sektora, kao i studije slučaja. Za potrebe dubinskih intervjua i fokus grupnih diskusija, teritorija Srbije podeljena je na šest regiona: Beogradski region; Vojvodina; Centralna Srbija; Južna Srbija; Istočna Srbija i Zapadna Srbija. U skladu sa istraživačkim planom, organizovana je po jedna fokus grupna diskusija za svaki region, odnosno, ukupno šest fokus grupnih diskusija,⁴⁰ planirano je 30 dubinskih intervjua (po pet osoba iz svakog regiona), a ukupno je intervjuisana 31 osoba.⁴¹ Za potrebe studija slučaja, tokom fokus grupnih

³⁸Za istraživanje je korišćen softver (CATI research/Computer Assisted telephone interviewing). Anketiranje je izvršeno u periodu od 18. februara do 15. marta 2022. godine.

³⁹ Treba ukazati da je među državnim organima na svim nivoima postojala velika nezainteresovanost za učešće u istraživanju. U proseku, na svakih 10 poslatih poziva za učešće u istraživanju, urađen je po jedan intervju. Stiče se utisak da nadležni organi nisu u dovoljnoj meri zainteresovani za ovu veoma važnu društvenu temu. Takođe, bilo je i situacija u kojima nadležni službenici/ce ne smatraju da su adekvatni sagovornici/ce.

⁴⁰ U fokus grupnim diskusijama učestvovalo je 50 žena. Najstarija učesnica fokus grupnih diskusija imala je 70 godina, a najmlađa 16 godina. Najviše je bilo učesnica u starosnoj grupi 20-30 godina, a zatim u grupi 31 do 40 godina. Najmanje je bilo učesnica starijih od 60 godina, kao i mlađih od 20 godina.

⁴¹ Šest sa predstavnicima/cama jedinica lokalnih samouprava, po četiri sa predstavnicima/cama policije i centara za socijalni rad, šest sa predstavnicima/cama OCD, pet dubinskih intervjua sa predstavnicima/cama pravosuđa (sudovi i OJT), kao i po dva dubinska intervjua sa predstavnicima/cama zdravstvenog sektora, javnih preduzeća i lokalnim zaštitnicima/cama građana. Sagovornici/ce su bili iz sledećih gradova: Beograd, Niš, Novi Sad, Kragujevac, Svrlijig, Pančevo, Soko Banja, Požega, Sombor, Loznica, Čačak, Knjaževac, Zemun, Kovin, Užice, Novi Pazar, Kraljevo i Lazarevac.

diskusija identifikovane su žene koje su želele da detaljnije iznesu svoja iskustva u vezi sa uznemiravanjem i nasiljem koje im se desilo u javnom prostoru, a takođe, putem društvenih mreža, pozvane su žene koje su imale ovakva iskustva da ih podele da se jave istraživačicama. Za studije slučaja odabrane su priče šest žena, dok su ostala svedočenja žena predstavljena u odgovarajućim delovima istraživanja. U dogovoru sa ženama a sa ciljem zaštite njihovog identiteta, ispod svedočenja u boksovima navedeni su izmišljeni inicijali i podatak o njihovim godinama.

NALAZI I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Kao što je predstavljeno u prethodnom delu, u anketiranju je učestvovalo 1212 ispitanica starijih od 15 godina. Za prikupljanje podataka korišćen je anketni upitnik koji se sastojao iz tri celine: opšti podaci o ispitanici; strah ispitanica od kriminaliteta i rasprostranjenost različitih oblika uznemiravanja i nasilja u javnom prostoru. Odgovori ispitanica koje su učestvovala u kvantitativnom istraživanju ukršteni su sa podacima koji se tiču starosnog doba, obrazovanja i drugih karakteristika ispitanica.⁴²

DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE UZORKA – OPŠTI PODACI O ISPITANICAMA

U uzorku su najzastupljenije bile žene iz starosne grupe 50-59 godina (25%), slede žene iz starosne grupe 60+ (21,4%), a ostale starosne grupe bile su zastupljene sa 15,6% (40-49), 16,4% (30-39) i 17,1% (18-29). Najmanje su bile zastupljene devojke 15-17 godina (4,6%). Posmatrano po regionima, srazmerno njihovoj naseljenosti, u uzorku su zastupljene žene iz Zapadne Srbije i Šumadije (28,4%) i Vojvodine (25,9%), žene sa područja Beograda (25,3%) i iz Južne i Istočne Srbije (20,4%). U uzorku

⁴²U izveštaju su analize na osnovu karakteristika ispitanica vršene samo kod onih pitanja iz upitnika kod kojih su postojale statistički značajne razlike, odnosno, kod kojih postoji statistička značajnost na nivou 0,05 i visoka statistička značajnost na nivou 0,01.

je značajno više bilo žena koje žive u gradu (63,3%) u odnosu na žene koje žive na selu (36,7%).

Više od polovine ispitanica je udato (51%), a 12,6% živi u vanbračnoj zajednici. Neudatih je 25,8%, razvedenih 8,2%, a udovica 2,4%. Većina ispitanica živi sa suprugom/partnerom (58,7%) ali je veliki broj onih koje žive sa decom (47,95%). Sa roditeljima živi 27,3%, sa porodicom svoje dece 0,7% ispitanica, a 10,3% ispitanica žive same. Većina ispitanica izjasnila se o svojoj nacionalnosti (78,3%), a među njima je najviše je ispitanica srpske nacionalnosti (73,1%), slede Mađarice (1,8%), Crnogorke (0,5%), Bošnjakinje i Rusinke po 0,3%, Makedonke 0,2%, dok su žene drugih nacionalnih pripadnosti zastupljene sa manje od 0,1%. Većina ispitanica nema invaliditet (96,2%), dok 3,8% živi sa nekim oblikom invaliditeta.

Najviše ispitanica je sa srednjom školom (51,8%), ali je relativno visok udeo žena sa osnovnom školom (29,6%). Fakultetski je obrazovano 11,4% žena, dok je bez obrazovanja 2,1% žena. Među ispitanicama je najviše onih koje su zaposlene, na neodređeno vreme (38%), a na određeno vreme 10,1%. Nezaposlenih je 17,4%, penzionerki 14,4%, dok je učenica i studentkinja 11,5%. Samo 2,7% ima status preduzetnica, domaćica je 2,5%, a zemljoradnica 0,7%. Na pitanje kako procenjuju životni standard svog domaćinstva, najveći broj ispitanica ocenjuje svoj standard kao dobar (77,1%), 26,7% kao loš, dok je 6,9% onih koje ocenjuju da je njihov standard odličan.

STRAH OD KRIMINALITETA

Strah ispitanica od kriminaliteta merile smo kroz set pitanja koja se odnose na osećanje bezbednosti i nivo straha od pojedinih oblika kriminaliteta, a nekoliko pitanja bilo je usmereno na procenu stanja bezbednosti u javnom prostoru i stepen zadovoljstva ispitanica radom organa u lokalnoj zajednici, kao i na prepoznavanje aktera i faktora koji su od uticaja na ličnu bezbednost ispitanica.

Lični osećaj bezbednosti tokom dana i tokom noći

Najveći broj ispitanica oseća se tokom dana bezbedno (42,1%) ili veoma bezbedno (37,2%). Kada je reč o osećaju bezbednosti tokom noći, stanje je međutim, znatno nepovoljnije. Negativan osećaj bezbednosti ima 18,7% žena, a pozitivan osećaj 49,1%, pri čemu se čak 29,2% žena oseća tokom noći ni bezbedno ni nebezbedno.

Upoređivanje odgovara u pogledu osećaja bezbednosti tokom dana i tokom noći pokazuje da se žene daleko više osećaju bezbedno tokom dana, nego tokom noći. Skoro četiri puta je veći broj žena sa negativnim osećajem bezbednosti tokom noći u odnosu na one koje takav osećaj imaju tokom dana. U procentima, žene koje imaju pozitivan osećaj bezbednosti tokom noći za 30,1% je manji u odnosu na žene koje takav osećaj imaju tokom dana. Takođe, za 15,5% je veći broj žena koje se tokom noći osećaju ni bezbedno ni nebezbedno u odnosu na one koje takav osećaj imaju u pogledu bezbednosti tokom dana – Tabela 1.

	Veoma nebezbedno	Nebezbedno	Ni bezbedno, ni nebezbedno	Bezbedno	Veoma bezbedno	Ne mogu da procenim
Tokom dana (%)	3	1,6	13,7	42,1	37,2	2,5
Tokom noći (%)	5,4	12,9	29,2	30,3	18,7	3,4

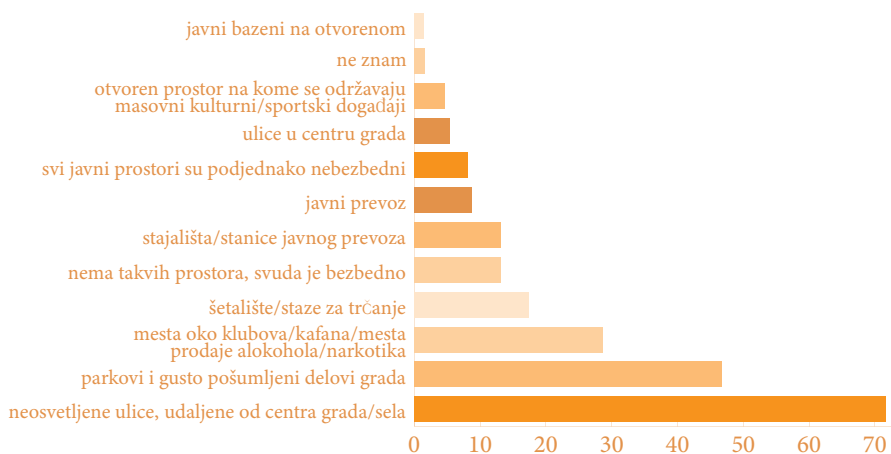
Tabela 1: Osećaj bezbednosti

Broj žena sa pozitivnim osećajem bezbednosti u starosnim kategorijama 50-59 i 65+ značajno je iznad proseka. Među ženama koje imaju pozitivan osećaj bezbednosti tokom noći znatno su brojnije žene na selu u odnosu na žene u gradu, što se može povezati i sa stvarnim stanjem bezbednosti u seoskim i gradskim sredinama u večernjim satima. Posmatrano po regionima, žene na području Beograda brojnije su među ženama koje se osećaju nebezbedno, ali ih je više i među ženama koje se osećaju veoma bezbedno, što je verovatno izraz razlika u objektivnom stanju bezbednosti u pojedinim beogradskim naseljima. Žene u Zapadnoj Srbiji i Šumadiji su nešto zastupljenije među ženama koje se tokom noći osećaju bezbedno. Bračni status je faktor koji u izvesnoj meri utiče na osećaj bezbednosti žena

u večernjim satima i tokom noći. Neudate žene se značajno iznad proseka osećaju veoma nebezbedno, a razvedene žene su brojnije među onima koje se osećaju i bezbedno i nebezbedno i nešto ih je manje među onima sa pozitivnim osećajem bezbednosti tokom noći.

Procena bezbednosti javnih prostora

Najveći broj ispitanica je izuzetno nebezbednim ocenio neosvetljene ulice, udaljene od centra grada, odnosno sela (71,7%), značajno manje ispitanica takvim smatra parkove i gusto pošumljene delove grada (46,8%), a relativno je veliki broj ispitanica koje izuzetno nebezbednim doživljava mesta oko klubova/kafana/mesta prodaje alkohola/narkotika (28,7%). Najmanje žena je izuzetno nebezbednim ocenilo javne bazene na otvorenom – Grafikon 1.

Grafikon 1: Izuzetno nebezbedni javni prostori

Među ispitanicama koje stajališta javnog prevoza i javni prevoz prepoznaju kao izuzetno nebezbedna mesta, značajno je više žena u starosnoj kategoriji 18-29 godina, na šta verovatno utiču i njihova i lična iskustva u vezi sa nasiljem koje se vrši na ovim mestima. Takođe, srednjoškolke i žene starije od 65 godina u značajno većem broju smatraju izuzetno nebezbednim mestima stajališta javnog prevoza, što je povezano

sa činjenicom da su češće na stajalištima javnog prevoza i svoju ocenu zasnivaju iskustvima nasilja koje doživljavaju ili neposredno opažaju. Iz istih razloga i penzionerke iznad proseka ocenjuju da su stajališta gradskog prevoza izuzetno nebezbedna.

Percepcija bezbednosti pojedinih javnih prostora razlikuje se u zavisnosti od mesta stanovanja ispitanica. Ispitanice koje žive na selu značajno iznad proseka ocenjuju da je svuda bezbedno i generalno ih je manje među ženama koje javne prostore smatraju nebezbednim. Žene u gradu značajno su brojnije među onima koje izuzetno nebezbednim smatraju otvoren prostor na kome se održavaju masovni sportski i kulturni događaji, što je verovatno posledica činjenice da se takvi događaji uglavnom održavaju u gradovima, pa su žene iz gradova u većoj meri izložene nasilju u ovom prostoru ili ga neposredno opažaju. Takođe, postoje izrazite regionalne razlike. Žene sa područja Beograda više nego žene iz drugih regiona, javne prostore doživljavaju kao nebezbedne, dok žene iz Zapadne Srbije i Šumadije znatno više nego druge žene ocenjuju da je svuda bezbedno.

Strah od kriminaliteta u mestu stanovanja tokom noći

Da bismo izmerili strah od kriminaliteta, ženama smo postavili pitanje da li se plaše da noću idu same kroz mesto u kome žive. Većina žena odgovorila je da se plaši kada prolazi periferijom i ulicama bez osvetljenja (66,4%), uopšte se ne plaši 23,6%, dok se 8,3% žena veoma plaši.

Starosno doba ispitanica nije od velikog uticaja na njihov strah od kriminaliteta u noćnim satima. Žene na selu osećaju se bezbednije jer su one daleko brojnije među ženama koje se uopšte ne plaše da noću idu kroz mesto u kome žive, a malo manje ih je među onima koje se plaše kada prolaze periferijom i ulicama bez osvetljenja. Izvesne razlike postoje i s obzirom na to u kom regionu ispitanice žive. Primećuje se da je među ženama koje se uopšte ne plaše da noću idu same kroz mesto u kome žive nešto manje žena iz Vojvodine. Žene iz Zapadne Srbije i Šumadije značajno su iznad proseka među onima koje se uopšte ne plaše. Iz ovoga se može zaključiti da je strah od noćnog kriminaliteta izraženiji kod žena u Vojvodini, a nešto manje je izražen kod žena sa područja Zapadne Srbije i Šumadije.

Žene koje su na ovo pitanje odgovorile da se plaše da noću idu same kroz

mesto u kome žive (76%), pitali smo čega se najviše plaše. Za najveći broj ispitanica najveći uzrok straha je porast uličnog nasilja (35,4%), slede seksualni napadi i uznemiravanja (24%), dok su na trećem mestu džeparenje i ulične krađe. Relativno je veliki i broj ispitanica čiji je uzrok straha zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci (7,3%) – Tabela 2.

Uzroci straha od kriminaliteta	%
Porast uličnog nasilja	35,4
Seksualni napadi (silovanje, pokušaj silovanja) i uznemiravanje	24,2
Džeparenje i ulične krađe	13,2
Zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci	7,3
Neadekvatne i neefikasne mere zaštite policije i državnih organa	4,3
Nedostatak video nadzora na javnim površinama	4
Ne znam/BO	3,5
Trgovina ljudima/otmica	3,5
Upotreba oružja	1,6
Nepostojanje adekvatnog noćnog javnog prevoza	0,9
Psi lualice	0,8
Migranti	0,8
Slabo osvetljenje	0,3
Bila sam žrtva nasilja u javnom prostoru	0,1
Smrt	0,1

Tabela 2: Uzroci straha od kriminaliteta

Postoje značajne razlike u pogledu uzroka straha ispitanica od kriminaliteta u noćnim satima koje su zasnovane na njihovim socio-demografskim karakteristikama. Devojke 15-17 godina znatno su brojnije među ispitanicama koje se plaše seksualnih napada i uznemiravanja, a nešto je veći i broj žena u kategoriji 18-29 godina. Ovih oblika nasilja manje se plaše žene starije od 65 godine. Što su žene mlađe, strah od seksualnog nasilja je veći. Porast uličnog nasilja izaziva strah značajno više kod žena iz starosne kategorije 50-59, dok žene starije od 65 godina, u značajno većem broju, kao uzrok straha navode zloupotrebu alkohola i psihoaktivnih supstanci, kao i neadekvatne i neefikasne mere zaštite policije i državnih organa. Nema značajnih razlika u pogledu uzroka straha od kriminaliteta među ženama iz različitih regiona.

Strah od pojedinih oblika kriminaliteta

Strah za sopstvenu bezbednost nastaje usled delovanja različitih činilaca iz neposrednog okruženja. Kako bismo sagledali razloge povećanog straha kod ispitanica, pitali smo ih šta je najveći uzrok njihovog straha, ponudivši im listu od 10 različitih oblika kriminaliteta – Tabela 3.

Nivo straha ispitanica od pojedinih oblika kriminaliteta nije isti. Žene iskazuju najveći strah (veoma se plašim) od silovanja (26,3%), ubistva (25,5%), otmice (24,4%) i seksualnog uznemiravanja (21,2%). Nešto niži nivo straha (plašim se) postoji od džeparenja (23,3%), seksualnog uznemiravanja (21,8%), pokušaja silovanja (21,2%) i verbalnog napada (21,2%).

Nivo straha ispitanica od silovanja veoma je visok. Za 12% brojnije su žene koje ga da se plaše, u odnosu na one koje ga se ne plaše (Sum-45,4% Sum +33,5%). Mlađe žene se više plaše silovanja od starijih. Žene u starosnim kategorijama 15-17 i 18-29 brojnije su među ispitanicama koje se veoma plaše silovanja, odnosno, znatno su ispod proseka među ženama koje se apsolutno ne plaše silovanja. Žene starije od 50 godina su iznad proseka među ženama koje se ne plaše silovanja, odnosno, manje ih je među onima koji ga se plaše. Kod učenica i studentkinja strah od silovanja je izraženiji, što korespondira uticaju godina starosti na strah od silovanja. Ovi nalazi se mogu objasniti time da je kod mlađih žena izraženija svest o tome da su moguće mete silovanja.

Uzroci straha od kriminaliteta	%
Porast uličnog nasilja	35,4
Seksualni napadi (silovanje, pokušaj silovanja) i uznemiravanje	24,2
Džeparenje i ulične krađe	13,2
Zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci	7,3
Neadekvatne i neefikasne mere zaštite policije i državnih organa	4,3
Nedostatak video nadzora na javnim površinama	4
Ne znam/BO	3,5
Trgovina ljudima/otmica	3,5
Upotreba oružja	1,6
Nepostojanje adekvatnog noćnog javnog prevoza	0,9
Psi lutalice	0,8
Migranti	0,8
Slabo osvetljenje	0,3
Bila sam žrtva nasilja u javnom prostoru	0,1
Smrt	0,1

Tabela 3. Nivo straha od pojedinih oblika kriminaliteta

Nema nikakvih razlika u pogledu nivoa straha od silovanja između žena u gradu i žena na selu. Bračni status ispitanica ima izvestan uticaj na strah od silovanja: neudate žene su znatno brojnije među ženama koje se silovanja veoma plaše, a udate žene su znatno brojnije među ženama koje se silovanja ne plaše.

Seksualno uznemiravanje je oblik kriminaliteta kojeg se značajno više žena plaši u odnosu na one koje ga se ne plaše (Sum-42,9 Sum+33,7%). Kod mlađih žena strah od seksualnog uznemiravanja značajno je veći u odnosu na strah koji postoji kod starijih žena. Devojke (15-17) i mlade žene (18-29) značajno su iznad proseka među ispitanicama koje su

odgovorile da se veoma plaše seksualnog uznemiravanja, a žene 50-60 i preko 60 godina značajno ispod proseka. Žene sa invaliditetom značajno su iznad proseka u grupi žena koje se plaše seksualnog uznemiravanja i jedino se ovog oblika kriminaliteta žene sa invaliditetom značajno više plaše nego žene bez invaliditeta.

Ocena rada institucija

Na strah od kriminaliteta značajno utiče i poverenje u rad policije u zajednici i njeno efikasno delovanje na suzbijanju kriminaliteta. Najveći broj ispitanica ocenio je efikasnost policije ocenom 3 (37,4%), a prikupljeni podaci pokazuju da su za 24,9% brojnije ispitanice koje negativno ocenjuju efikasnost policije u odnosu na one koje daju pozitivne ocene (Sum-42,2% Sum+17,3%). Zanimljivo je da ne postoje značajne razlike u distribuciji ocena efikasnosti policije u zavisnosti od starosnog doba ispitanica. Jedino su devojke (15-17) nešto više zastupljene u grupi žena koje rad policije ocenjuju najnižom ocenom, što se može objasniti i njihovim visokim očekivanjima od delovanja policije.

Većina ispitanica negativno ocenjuje rad lokalne samouprave u osiguranju bezbednosti građanki i građana, dok je broj ispitanica koje daju pozitivnu ocenu daleko manji. Broj onih koje negativno ocenjuju rad lokalne samouprave za 34,9% je veći od onih koje daju pozitivnu ocenu (Sum-52,4%, Sum+17,5%). Kada se odgovori na ovo pitanje uporede sa odgovorima koji se odnose na efikasnost rada policije, uočava se da je broj ispitanica koje negativno ocenjuju rad lokalne samouprave za 10,2% veći u odnosu na broj ispitanica koje negativno ocenjuju efikasnost policije.

Ko je zaslužan za ličnu bezbednost žena

U osiguranju lične bezbednosti, žene se prevashodno oslanjaju na sopstvene strategije, koje podrazumevaju limitiranje sopstvenog kretanja i dužinu boravka u javnom prostoru. Čak 76,7% ispitanica smatra da su same zaslužne za sopstvenu bezbednost jer su oprezne i vode računa o svom ponašanju. U uzorku je 45,5% ispitanica odgovorilo da je način njihovog života od uticaja na ličnu bezbednost, a 32,1% žena ocenjuje da ličnu bezbednost ostvaruju time što retko izlaze i više vremena provode u kući. Ovaj odgovor implicira da žene strahuju za sopstvenu bezbednost

kada se nalaze izvan sigurnosti sopstvenog doma. Mnogo je manji broj žena koje prepoznaju da su za osiguranje njihove lične bezbednosti zaslužni okruženje i institucije: sredina u kojoj žive (29,3%), dobri susedi (14,3%) i državni organi (vojska, policija) – 13,9%.

Bilo je učesnica koje se osećaju bezbedno i nemaju strah kada su u javnim prostorima u mestima u kojima žive. Međutim, one ipak ukazuju da vode računa o tome šta oblače i obuvaju, te da osećaju određeni nivo nelagode u nekim situacijama, zbog vaspitanja, tradicije i slično. Pojedine učesnice navode da se često ne osećaju dovoljno bezbedno, a jedna učesnica se ne oseća bezbedno ni danju, ni noću. Nekoliko učesnica smatra da se nivo nesigurnosti povećao prethodnih godina, te da je ranije bilo mnogo bezbednije.

Pored toga, smatraju da su određene grupe žena, na primer, Romkinje, žene sa invaliditetom i starije žene manje bezbedne u javnim prostorima, zbog duboko ukorenjenih stereotipa i predrasuda prema njima. Jedna učesnica objašnjava da je problem nebezbednosti univerzalan za sve žene, a da je ona, kao queer osoba u dodatnom riziku, kada šeta sa svojom devojkom na javnim mestima gde ima ljudi, ti ljudi se osećaju slobodnije da gledaju i dobacuju. Nije imala iskustva fizičkog nasilja, ali ima prijateljicu kojoj se to dogodilo. Dodatno, nju prisustvo policije plaši, jer to onda znači dodatnu opasnost.

Smatram da su lezbejke i žene koje nisu heteroseksualne orijentacije užasno nebezbedne, do tog nivoa da žene nisu ni vidljive, odnosno, trude se da budu minimalno vidljive. Nekako je njihov doživljaj, ukoliko na bilo koji način ispoljavaju svoju vidljivost, različitost, svoj neki identitet, da je to nešto što dodatno provocira i izaziva nasilje. One ni na koji način nisu odgovorne za to ko su, ali da ih nekako to previše izlaže i zapravo dovodi do povećanog rizika od nasilja. Raznog, verbalnog, psihičkog, vređanja, onda se prelazi i na fizičko – pljuvanja, udaranja... (predstavica neformalne grupe podrške lezbejkama)

Osim nedovoljne osvetljenosti pojedinih javnih prostora, posebno van centra grada, većina učesnica fokus grupnih diskusija smatra da je javni prevoz mesto na kome su žene i devojčice u pojačanom riziku od nasilja i uznemiravanja. Ovo je posebno izraženo kada neku vrstu prevoza koriste prvi put i/ili kada odlaze u naselja u kojima ranije nisu bile. Strah je veći, ukoliko se udaljuju od centra grada. Osim toga, ukazuju da su u

samom javnom prevozu zadnji delovi dosta nepregledni i neosvetljeni. Jedna učesnica navodi da se žene sa invaliditetom susreću sa specifičnim izazovima prilikom korišćenja javnog prevoza.

Ja kad posmatram bezbednost, posmatram i sa neke druge strane. Koliko sam bezbedna da uopšte krenem jer u javni prevoz ne mogu da uđem bez tuđe pomoći. A onda kad krene neko da mi pomaže, tu su obično i dodiri koji nisu prikladni. A ne možeš da se požališ, jer zaboga, taj neko hoće samo da ti pomogne. Pa te onda cima, vuče, hvata gde je njemu zgodno, kad je njemu i koliko mu je zgodno. To zaista zavisi i od toga koliko fizički možeš bez neke tuđe pomoći, a nemaš adekvatne službe pomoći, tipa personalne asistencije. Da ti pomaže neko kome veruješ. Nego si u situaciji da ako i kreneš, mora da ti pomaže stranac, u koga nemaš poverenja.

Većina učesnica se noću više plaši. Idu uvek sa nekim, osvrću se ukoliko su same, drže mobilni telefon u ruci, pretvaraju se da sa nekim razgovaraju ili sa nekim stvarno razgovaraju, a neke imaju biber sprej u tašni. Navode da često, ukoliko ne mogu da organizuju siguran prevoz do kuće, odustaju od večernih izlazaka ili bilo kakvih aktivnosti koje se dešavaju noću.

RASPROSTRANJENOST RAZLIČITIH OBLIKA NASILJA U JAVNOM PROSTORU

Podaci o rasprostranjenosti različitih oblika nasilja prema ženama u javnom prostoru pokazuju koji su najčešći bezbednosni problemi i situacije sa kojima se žene svakodnevno susreću, kakva su njihova iskustva, šta utiče na ugrožavanje njihove bezbednosti i kakvo je njihovo subjektivno osećanje sigurnosti u mestu u kojem žive. Polaznu osnovu za postavljanje pitanja o najčešćim oblicima nasilja kojima se ugrožava bezbednost žena, ograničavaju njihove aktivnosti i narušava njihovo osećanje sigurnosti u javnom prostoru predstavljala je činjenica da je ovaj oblik nasilja nedovoljno vidljiv i vrlo malo istražen - Tabela 4.

Iz tabele se vidi da su prema proceni najvećeg broja ispitanica, oblici nasilja koji se stalno dešavaju neprikladno gledanje ili fiksacija pogledom (38,7%) i psovanje i vređanje (33,2%). Statistički značajno iznad proseka su sledeći oblici nasilja: neprikladno gledanje i zastrašujuća fiksacija pogledom, seksualno sugestivne šale ili uvredljivi komentari, za koje su

	stalno %	vrlo često %	povremeno %	retko %	nikada %	NZ/BO %
neželjeno dodirivanje, grljenje i ljubljenje	24,5	30,6	32	7	4,1	1,7
neprikladno gledanje ili zastrašujuća fiksacija pogledom	38,7	26,1	21,8	7,7	4,7	1
uvredljivo dobacivanje i komentari u odnosu na fizički izgled i oblačenje	28,7	34,8	24,6	4,8	6,5	0,6
seksualno sugestivne šale ili uvredljivi komentari	28,1	32,7	25,6	5,9	6,5	1,2
neprikladni pozivi za izlaskе	20,1	26,7	31,9	11,9	8,2	1,2
nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu	28,3	28,2	23,6	11,9	6,7	1,4
pokazivanje intimnih delova tela	10,8	17,4	32,2	22,1	13	4,4
fizički napad i povređivanje	15,5	22,2	33,1	19,8	7,9	1,5
otimanje tašne ili novčanika	20,1	26,1	35,2	11,4	6	1,3
psovanje i vređanje	33,2	28,1	24,9	7,3	5,3	1,3
nepriстойna gestikulacija	28,3	29,4	25,9	10,2	5	1,3
hvatanje i štipanje delova tela	15,9	29,9	28,4	16,3	7,4	2
trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta	29,8	28,7	21,5	14,3	4,6	1,1
zviždanje i dobacivanje	28,4	30,7	23,2	10,9	5,6	1,2
nasilničko ponašanje	15	26,7	33,5	16,9	6,2	1,8
praćenje i uhođenje	11,7	22,8	36,5	19,6	5,9	3,4

Tabela 4: Procena rasprostranjenosti pojedinih oblika uznemiravanja i nasilja

ispitanice procenile da se stalno dešavaju i često dešavaju. Iznad proseka su takođe odgovori koji se odnose na učestalost nametljivih i uvredljivih pitanja o privatnom životu, psovanje i vređanje, nepriстойna gestikulacija, trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta i zviždanje i dobacivanje, koji

se prema odgovorima ispitanica stalno dešavaju. Veći broj ispitanica je procenio da se povremeno dešavaju fizički napadi i povređivanje, otimanje tašne i novčanika, nasilničko ponašanje i praćenje i uhođenje, dok se pokazivanje intimnih delova tela od muškaraca, fizički napad i povređivanje, hvatanje i štipanje delova tela retko dešavaju.

Većina učesnica svih fokus grupa smatra da je nasilje u javnom prostoru veoma rasprostranjeno i da se dešava veoma često. Ukazuju da se nasilje dešava i muškarcima, posebno fizičko i imovinsko nasilje, ali da su žene u specifičnom položaju kada je u pitanju uznemiravanje i nasilje u javnom prostoru. Navode da su žene izložene seksualnom uznemiravanju svakodnevno, na svakom mestu i u svako vreme. Ukazuju na različita dobacivanja koja su svakodnevna, posebno kada žene prolaze pored grupe muškaraca (npr. građevinskih radnika), da je ova vrsta uznemiravanja u stvari suptilno nasilje, ali da većina žena neće prijaviti „dobacivanja i odmeravanja“. U najvećoj meri spominju dobacivanja sa seksističkom konotacijom i neželjene dodire i druge vrste uznemiravanja i nasilja u javnom prevozu. Smatraju da se devojčice od malena uče da se lepo ponašaju i budu pristojne i da ne izazivaju muškarce, da obraćaju pažnju na način oblačenja i ponašanja.

Imam strategije i ne osećam se bezbedno, pogotovo kada se uveče vraćam kući. Onda vodim računa o tome šta da obučem. Ako sam obukla haljinu ili suknju, osećaću se nebezbedno, imaću osećaj da me ljudi gledaju. Ako znam da ću se vraćati kasnije, onda gledam da to budu farmerke. Znaite i sami, žena kad prođe ulicom, pa haljina, to su dobacivanja...

Tokom diskusija u fokus grupama ukazano je da su starije žene češće žrtve nasilja u javnom prostoru, posebno džeparenja i otimanja torbi ili nakita. Učesnice fokus grupa smatraju da se fizičko nasilje, koje se najlakše prepoznaje, ne dešava toliko često u javnom prostoru u poređenju sa ovim drugim oblicima nasilja. Takođe, ukoliko se desi fizičko nasilje, to se češće prijavljuje u odnosu na druge oblike uznemiravanja i nasilja.

Pored toga, žene sa invaliditetom su prepoznate kao grupa koja je ugrožena ovom vrstom nasilja, uprkos postojanju predrasuda u društvu da se ženama sa invaliditetom ne dešava seksualno uznemiravanje i nasilje.

Meni je bilo vrlo čudno kad kažu da se to ne dešava ženama sa invaliditetom. To su predrasude, nama to ne može da se desi zato što smo neprivlačne, aseksualne i ko bi nama dobacivao, ko bi nas uznemiravao, ko bi nas silovao... To je samo manje vidljivo, manje se veruje u to i teže se otkriva.

Takođe, sve učesnice pominju različite strategije koje žene razvijaju i koriste kako bi se osećale bezbednije u različitim javnim prostorima.

Rekla bih da se vidi i u tome što su žene kroz vreme razvile strategije kako da se zaštite i slično, a vidim da ih moji muški prijatelji nemaju. Kod žena je to, bukvalno, gotovo za sve aspekte života. Mi savetujemo jedna drugu – e kako na poslu, kako ako šef nešto, e kako kad se vraćaš kući... Kad stigneš kući, pusti mi poruku. To je jako česta stvar reći drugarici. Kad sam prvi put rekla to drugu, on se okrenuo i kao – što?! Prosto to je taj nivo svesti koji morate da imate kao žensko.

To je sve nešto što muškarcima ne moraju da rade. Rasprostranjenost nasilja prema ženama je tolika da mi moramo da gradimo strategije, planove... Ja ne znam da li postoji neki aspekt mog života da nije bio, na neki način, time obojen. Nebitno da li ste imali iskustvo ili ne. Jer nekad ste samo naplašeni time što ste čuli od koleginica i drugarica. A nekad ste imali iskustvo na tom nekom planu i u fazonu ste – nikad više.

Sagovornici sa kojima smo realizovali dubinske intervjuue imaju različita mišljenja o bezbednosti žena i devojčica u javnom prostoru i rasprostranjenosti uznemiravanja i nasilja prema njima u javnim prostorima. Tri predstavnice lokalnih samouprava smatraju da su njihovi gradovi/opštine prilično bezbedni, te da se na tom planu radilo prethodnih godina. Jedna predstavnica lokalne samouprave ukazuje da su u njenom gradu uradili mnogo toga na poboljšanju opšte bezbednosti, nezavisno od pola, poboljšali su osvetljenje u celom gradu, uredili parkiranje kako bi oslobodili trotoare i slično.

Većina sagovornika/ca smatra da bezbednost zavisi od sredine, odnosno, da postoje značajne razlike od grada do grada, kao i od naselja unutar gradova/opština.

Taj neki nivo bezbednosti žena zavisi od mikro sredine u kojima se nalaze, a i od same emancipovanosti žena. Teško je dati jedan odgovor jer kada posmatramo zajednicu, dosta faktora utiče na ukupnu bezbednost (predstavnik JSL, vanredne situacije)

S druge strane, sagovornice koje dolaze iz ženskih nevladinih organizacija i državnih službi koje se bave nasiljem prema ženama i devojkicama, na drugačiji način procenjuju bezbednost žena i devojkica u javnim prostorima, kao i rasprostranjenost nasilja prema njima u javnom prostoru.

Nasilje u javnom prostoru je mnogo rasprostranjenije od onoga koliko se o njemu priča, prema iskustvima žena koje su u Sigurnoj kući, kao i prema informacijama koje dobijamo na SOS telefonu (psihološkinja Sigurne kuće)

Brine me što nasilje u javnom prostoru prolazi neopaženo, normalizuju se neki komentari kao deo kulture komunikacije, a ne prepoznaju se nasilni komentari (koordinatorka za mlade)

Predstavnice nevladinih organizacija bezbednost žena i devojkica vide kao otvoreni problem. Smatraju da žene nisu dovoljno zaštićene u javnom prostoru. Ukazuju da je nasilje u javnom prostoru veoma zastupljeno, ali da je ujedno najmanje vidljivo, da se na ovu vrstu nasilja najmanje reaguje. Takođe, smatraju da ne postoje adekvatne sankcije kada nasilje nije fizičko i da većina ne zna kako da reaguje u takvom slučaju.

O nasilju u javnom prostoru se priča samo kada žrtva ovakvih ponašanja odreaguje. Ako ona ne odreaguje onda se ne prepoznaje kao nasilje. Drugi je problem što su mnoge devojkice naučene da je to normalno, da to treba da im imponuje, da je to prijatno i lepo. Činjenica je da takva ponašanja nikome ne prijaju ali su devojkice naučene da to tako treba i da to treba da joj bude čast i zadovoljstvo. Suštinski većina žena se u tim situacijama ne oseća lepo. Ne može da bude lepo i prijatno ako morate da prolazite nekom ulicom svakog dana a radnici non stop dobacuju (predstavnica NVO)

Nadalje, mnogi sagovornici/ce procenjuju da bezbednost nije adekvatna u njihovoj lokalnoj zajednici, te da je izraženo i rasprostranjeno nasilje u javnom prostoru prema ženama, pri čemu navode različite razloge za ove pojave, kao i različita mesta i događaje na kojima se nasilje i uznemiravanja dešavaju.

Mi kao komunalna inspekcija postupamo upravo samo na javnim površinama. Smatram da su žene jako nebezbedne što se tiče javnih prostora, u smislu različitih vrsta nasilja: verbalnog, seksualnog, imovinskog. Ulice su nam neosvetljene, ulivaju nesigurnost, nebezbedne su, žene su ranjivije. Nebezbednija su prigradska naselja, ali prednjače i romska naselja. Ima mesta koja nisu bezbedna ni u toku dana. Ugrožene su sve starosne strukture žena jer je prisutan i imovinski kriminalitet (predstavnic JLS, komunalna inspekcija)

Psihološkinja zaposlena u Sigurnoj kući ukazuje na vezu između porodičnog nasilja i nasilja u javnom prostoru, odnosno, da su nasilnici prema ženama nasilni i pred drugim ljudima i u javnim prostorima i podseća na nekoliko ubistava žena prethodnih godina koja su se desila na javnim mestima. Predstavnice ženskih organizacija ukazuju da su žene i devojčice iz marginalizovanih grupa često izloženi nasilju u javnom prostoru, ali da to još manje prijavljuju. Takođe, navode da mnoge žene imaju razvijene strategije za određene situacije koje percipiraju kao nebezbedne, kao što je povratak noću kući i slično. Pored toga, smatraju da treba raditi na osveščivanju ovakvih situacija i njihovih uzroka, jer žene često traže krivce u sebi zbog uznemiravanja i nasilja koje im se dešava.

Interesantno je da sagovornici/ce uglavnom nisu znali da li u njihovoj jedinici lokalne samouprave postoje dokumenti (strategije, akcioni planovi, programi) koji se bave bezbednošću žena. Pored toga, pojedini sagovornici/ce ukazuju da bezbednost treba da se odnosi na sve jer su građani i građanke ravnopravni.

Ne znam da li postoji neki lokalni strateški dokument, nikada mi nije palo na pamet da se informišem o tome. Sigurno ne postoji dokument koji se bavi posebno ženama, svi su jednaki. Što se tiče bezbednosti uvek je akcenat na slabijima (starima, bolesnima, deci i naravno ženama), ali nešto zvanično nemamo (predstavnic JLS)

Ne postoji lokalni strateški dokument koji se odnosi ili obuhvata i bezbednost žena. Postoji neki lokalni akcioni plan, ali nema deo o bezbednosti žena ili se na tome ništa nije radilo u praksi (zaposlena u JKP)

Bilo je sagovornika/ca koji navode da postoje određeni strateški dokumenti koji se odnose na bezbednost ili na žene. Međutim, niko od sagovornika/ca ne zna da postoji dokument koji povezuje žene i bezbednost, osim jedne predstavnice lokalne samouprave koja je ukazala da su u njenoj opštini izradili lokalni akcioni plan za rodnu ravnopravnost koji obuhvata određene aspekte za poboljšanje bezbednosti žena.

Kada je rađen LAP za rodnu ravnopravnost, žene su bile u fokusu – samohrane majke, preduzetnice, Romkinje... Mnoge su tada izjavile da se osećaju nebezbedno zbog lošeg osvetljenja, u pojedinim ulicama, čak i onim glavnim ulicama. Noću nisu sigurne da idu same. Akcionim planom je ovo uvaženo, biće bolja preglednost na raskrsnicama, osvetljenje će se poboljšati (predstavnica JLS, komisija za RR)

Pojedini sagovornici/ce ukazuju da postoje određena lokalna dokumenta, ali da se oni ne primenjuju dovoljno, da strateškim dokumentima često nedostaju akcioni planovi, sa konkretnim koracima i obezbeđenim finansiranjem.

Postoji strategija bezbednosti, ali to je samo pravni okvir, moraju da postoje i akcioni planovi koji će sadržati konkretne korake. Mi imamo dobre zakone ali se oni ne sprovode kako treba. Kompetencije ljudi koji odlučuju predstavljaju problem. Rad institucija je čini mi se sve bolji, oni su sad i elektronskim bazama povezani, pa je veća mogućnost razmene podataka, ali mene više interesuje preventiva (predstavnik pravosuđa)

Znam da postoji lokalna strategija ali moram priznati, baš se i ne primenjuje. Postoji samo na papiru. Ranijih godina se tim za bezbednost u lokalnoj samoupravi sastajao ali od početka pandemije se sa time stalo (predstavnik CSR)

Postoji lokalni strateški dokument za bezbednost, ali bezbednost nije jedinstven pojam. Bavimo se bezbednošću u saobraćaju, imamo savet za bezbednost na lokalnom nivou. Ali sveobuhvatni akt koji analizira kolektivnu i ličnu bezbednost ne postoji u Srbiji. U procenu rizika u vanrednim situacijama tek sada se uvodi pojam rodne ravnopravnosti. Do sada se ovakvi dokumenti nisu bavili ženama posebno, nisu bili rodno senzitivni i tek se sada uvodi ta kategorija metodologije po kojima će se raditi procene rizika (predstavnik JLS, vanredne situacije)

S druge strane, sagovornice, posebno iz ženskih organizacija, nisu zadovoljne mogućnostima za participaciju u procesima usvajanja lokalnih dokumenta i ukazuju na nedovoljno razumevanje zaposlenih u lokalnim samoupravama za pitanja koja se tiču suštinskog poboljšanja položaja žena.

U našim strateškim dokumentima se radi samo jedna stvar. Govori se o tome da li određena aktivnost ima veze sa rodnom ravnopravnošću. I da li postoji ili ne postoji rodni uticaj. I to je shvatanje lokalnih samouprava kako to treba da izgleda (predstavica JLS, savet za RR)

Bile smo uključene u izradu lokalne strategije za rodnu ravnopravnost, ali mislim da nismo prepoznate u dovoljnoj meri kao neko ko može da da aktivan doprinos (koordinatorka za mlade)

Radili smo sa lokalnim samoupravama na uvođenju rodno odgovornog budžetiranja u neke programe. Oni su ceo taj sistem shvatili vrlo površno i dalje ne razumeju važnost ulaganje u neke segmente, koji naizgled nemaju direktno veze sa bezbednošću žena, pa primer, osvetljenje ili prevoz. Kada im to spomeneš, oni ne znaju na koji to način je to povezano (predstavica ženske NVO)

Izloženost ispitanica nasilju

U patrijarhalnim sredinama zastupljena su stereotipna shvatanja o tome kako žena treba da izgleda, kako da se oblači i da se ponaša i da od toga zavisi da li će biti izložena seksualnim komentarima, dobacivanjima i/ili nepristojnoj gestikulaciji. Mnoge žene ne doživljavaju ovakvo ponašanje muškaraca kao verbalno nasilje, ne pridaju mu previše pažnje i često prihvataju sopstvenu odgovornost zbog „neprikladnog“ oblačenja i ponašanja. Kako bismo utvrdile oblike ponašanja muškaraca u javnom prostoru koje su ispitanice doživele kao nasilje do sada i u poslednjih godinu dana, postavili smo pitanja koja se odnose na sledeće oblika nasilja: neželjeno dodirivanje, grljenje i ljubljenje, neprikladno gledanje ili zastrašujuću fiksaciju pogladom, uvredljivo dobacivanje i komentari u odnosu na fizički izgled i oblačenje, seksualno sugestivne šale ili uvredljivi komentari, neprikladni pozivi za izlaske, nametljiva i uvredljiva

pitanja o privatnom životu, pokazivanje intimnih delova tela, fizički napad i povređivanje, otimanje tašne ili novčanika, psovanje i vređanje, nepristojna gestikulacija, hvatanje i štipanje delova tela, trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta, zviždanje i dobacivanje, nasilničko ponašanje, praćenje i uhođenje – Tabela 5.

Najveći procenat ispitanica odgovorio je da do sada nijednom nisu doživele navedene oblike nasilja. Procenat ispitanica koje su se izjasnile da do sada nijednom nisu doživele navedene oblike nasilja kreće se od 90,4% (fizički napad i povređivanje) do 59,7% (nasilničko ponašanje).

Iznad proseka je broj ispitanica koje su jedan do tri puta bile žrtve sledećih oblika nasilja: neželjeno dodirivanje do sada i poslednjih godinu dana, neprikladno gledanje do sada i u poslednjih godinu dana, seksualno sugestivne šale ili uvredljivi komentari do sada, neprikladni pozivi za izlaske, nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu, pokazivanje intimnih delova tela, fizički napadi i povređivanje, otimanje tašne ili novčanika, psovanje i vređanje, nepristojna gestikulacija, hvatanje i štipanje delova tela, trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta, zviždanje i dobacivanje, praćenje i uhođenje, nasilničko ponašanje, sve u poslednjih godinu dana.

Takođe je iznad proseka broj ispitanica koje su četiri ili više puta doživele sledeće oblike nasilja: neprikladno gledanje li zastrašujuća fiksacija pogledom do sada i u poslednjih godinu dana, kao i bilo kada u životu komentare u odnosu na fizički izgled i oblačenje, seksualno sugestivne šale, neprikladni pozivi za izlaske, nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu, uključujući i u poslednjih godinu dana, nepristojna gestikulacija, trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta, zviždanje i dobacivanje i nasilničko ponašanje.

Većina učesnica fokus grupnih diskusija imala je jedno ili više iskustava uznemiravanja ili nasilja u javnom prostoru, kao što je i većina njih znala neku drugu ženu kojoj se nešto slično desilo. To ujedno potvrđuje i nalaze kvantitativnog dela ovog istraživanja o rasprostranjenosti nasilja prema ženama u javnim prostorima. Učesnice fokus grupa doživljavale su uznemiravanje i nasilje na ulicama, na stajalištima javnog prevoza, u samom javnom prevozu, na bazenima i drugim javnim prostorima. Neke učesnice objašnjavaju da su bile sigurnije u svojim sredinama koje nisu velike, ali da su bile suočene sa uznemiravanjem kada su se preselile u veće gradove, zbog studiranja ili rada.

Usred belog dana mi je čovek prišao, bila sam mlada i reagovala sam uplašeno, shodno mojim godinama, sada to ne bi bilo tako. Desilo se da je lik stao ispred mene i rekao „Gde si? Šta radiš?“ Ja sam skontala da tog čoveka ne poznajem. U trenutku sam pomislila šta ako niko ne odreaguje, a možda neće odreagovati, misliće da ga poznajem. Vukao me je i govorio „Šta, ne sećaš me se?“ Srećom neki dečko je stajao iza mene i on mi je pomogao. Posle sam kupila biber sprej i imam ga uvek sa sobom.

U osvetljenom delu grada, tip je išao iza mene i uhvatio me je otpozadi za zadnjicu. Ja sam vrisnula, što mi je na filmovima uvek bilo smešno zašto žene vrište, ja sam počela da ga jurim i trebalo mi je par sati da se smirim.

Često idem u konjički klub, a veoma često mi se dešava da muškarci u kolima stanu i počnu da dobacuju različite vulgarne stvari i njihove asocijacije na jahanje, umesto da na to gledaju isključivo kao na sport, bez drugim asocijacija. Slična je situacija i na bazenima.

Imala sam situaciju u javnom prevozu gde je čovek iskoristio gužvu da pritisne svoj polni organ uz moju zadnjicu namerno. U tom trenutku sam bila prvo šokirana, a zatim besna. Razmišljala sam se da li bi bilo efekta da to prijavim, ali sam bila sigurna da bih samo bila predmet podsmeha jer ne znam ni ko je to uradio niti bih mogla da ga prepoznam. Nakon toga izbegavam gužve.

U autobusu je pored mene sedeo čovek koji je dosta stariji od mene. Malo smo pričali, a zatim sam ja zadremala. Kad sam se probudila, videla sam da je njegova ruka na mojoj nozi. Meni je bilo neprijatno. Ja nisam prepoznala nasilje, nisam ga bila svesna. Faktor iznenađenja ima veliku ulogu kada je u pitanju reakcija na nasilje. To je valjda odbrambeni mehanizam. Par meseci nakon toga sam imala iskustvo sa čovekom koji je piljio u mene, ali sam se njemu okrenula i pitala u čemu je problem i zašto me gleda. Iskustvo me je nateralo da ovaj put odreagujem.

	Broj	Nijednom	1-3 puta	4 ili više puta	Ne želi da kaže
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli: neželjeno dodirivanje, grljenje i ljubljenje?	1212	71,7	15,1	10,2	2,9
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na neželjeno dodirivanje u javnom prostoru)?	343	67,2	24,7	3,2	4,8
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli: neprikladno gledanje ili zastrašujuću fiksaciju pogledom?	1212	64,3	6,8	26,9	1,9
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na neprikladno gledanje ili zastrašujuću fiksaciju pogledom)?	432	27,6	45,8	21,9	4,7
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli uvredljivo dobacivanje i komentare u odnosu na fizički izgled i oblačenje?	1212	69,5	8,1	20,4	2
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na uvredljivo dobacivanje i komentare u odnosu na fizički izgled i oblačenje)?	370	34,5	41	17,7	6,7
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli uvredljivo seksualno sugestivne šale ili uvredljivi komentari?	1212	69,6	7,6	20,1	2,7
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na seksualno sugestivne šale ili uvredljive komentare)?	368	34,5	38,6	17,3	9,5
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli uvredljivo neprikladni pozivi za izlaske?	1212	64,9	13,5	21	0,6
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na neprikladne pozive za izlaske)?	425	39,1	38,9	13,9	8,1
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli uvredljivo nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu?	1212	70,1	1,5	27,6	0,8
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu)?	363	13,5	53	29,4	4,2
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli uvredljivo pokazivanje intimnih delova tela?	1212	81,3	8,1	8,4	2,2
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na pokazivanje intimnih delova tela)?	227	61,6	23,5	7,3	7,6
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli fizički napad i povređivanje?	1212	90,4	4,3	4,1	1,2
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na fizičke napade i povređivanje)?	116	39	31,2	11,5	18,3

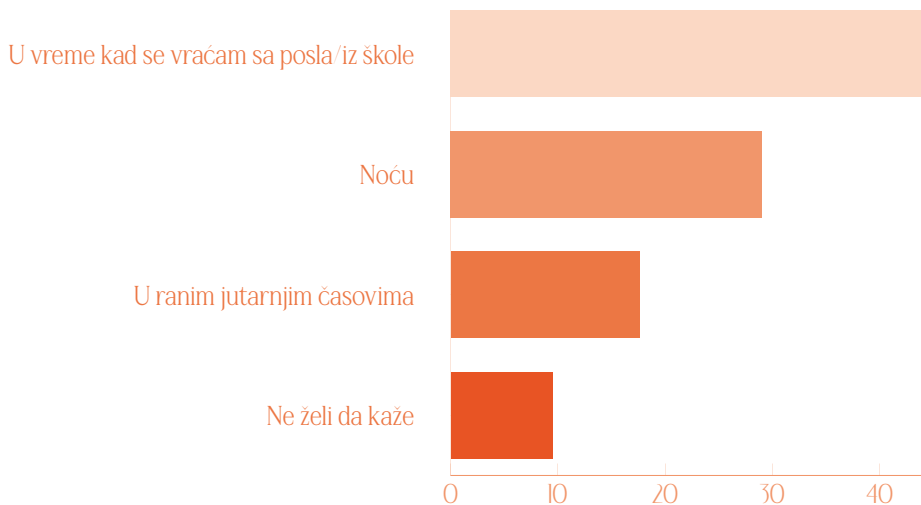
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na otimanje tašne ili novčanika)?	143	50,6	34,1	11,6	3,7
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli: psovanje i vredenje?	1212	67,8	12,3	19	0,9
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na psovanje i vredenje)?	391	40,1	38,1	17,9	3,9
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli nepristojne gestikulacije?	1212	68,7	9,1	20,7	1,4
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na nepristojne gestikulacije)?	379	34,9	48,6	11,3	5,2
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli: hvatanje i štipanje delova tela?	1212	80	9,9	9,3	0,8
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na hvatanje i štipanje delova tela)?	243	59,4	34,5	2,4	3,6
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli: trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta?	1212	66,9	7,9	24,4	0,8
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta)?	401	32	46,6	20,1	1,4
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli: zviždanje i dobacivanje?	1212	65,4	11,4	22,1	1,1
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na zviždanje i dobacivanje)?	419	45,4	34,8	18	1,9
Koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli: praćenje i uhodjenje?	1212	81	9,2	8,3	1,5
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na praćenje i uhodjenje)?	230	52,7	26,2	13	8,1
Sve u svemu, koliko ste puta do sada u javnom prostoru doživeli: nasilničko ponašanje (nasilje)?	1212	59,7	14	24,2	2,1
A koliko puta ste to doživeli u javnom prostoru u poslednjih godinu dana (misli se na nasilničko ponašanje)?	489	45	37,4	11,6	6

Tabela 5: Učestalost nasilja prema ispitanicama do sada i u poslednjih godinu dana

Gde i kada se nasilje dogodilo

O tome na kojim su najčešće mestima bile izložene nasilju izjasnilo se 40% ispitanica iz uzorka koliko ih je i navelo da su doživele neki oblik nasilja. Prema odgovorima ispitanica, najmanje bezbedno mesto je ulica – 43,4% ispitanica izjasnilo da su na ulici bile najčešće izložene nasilju. Sledeće najmanje bezbedno mesto bio je javni prevoz – 19,5% ispitanica doživelo je nasilje u javnom prevozu. Ostala mesta na kojima su ispitanice bile izložene nasilju bila su: parking – 6,8%, park – 6,6%, autobuska stanica – 6%, šetalište – 3%. Najmanji procenat ispitanica doživeo je nasilje na koncertima na otvorenom – 1,4%, otvorenom prostoru za rekreativno bavljenje sportom – 0,8% i na velikim sportskim događajima na otvorenom – 0,3%.

Od ispitanica koje su doživele nasilje u javnom prostoru, najveći procenat – 44% doživelo je nasilje u vreme kada su se vraćale sa posla ili iz škole i noću – 29%. U ranim jutarnjim časovima nasilje je doživelo 17,6% ispitanica, a 9,5% nije odgovorilo na ovo pitanje – Grafikon 3.

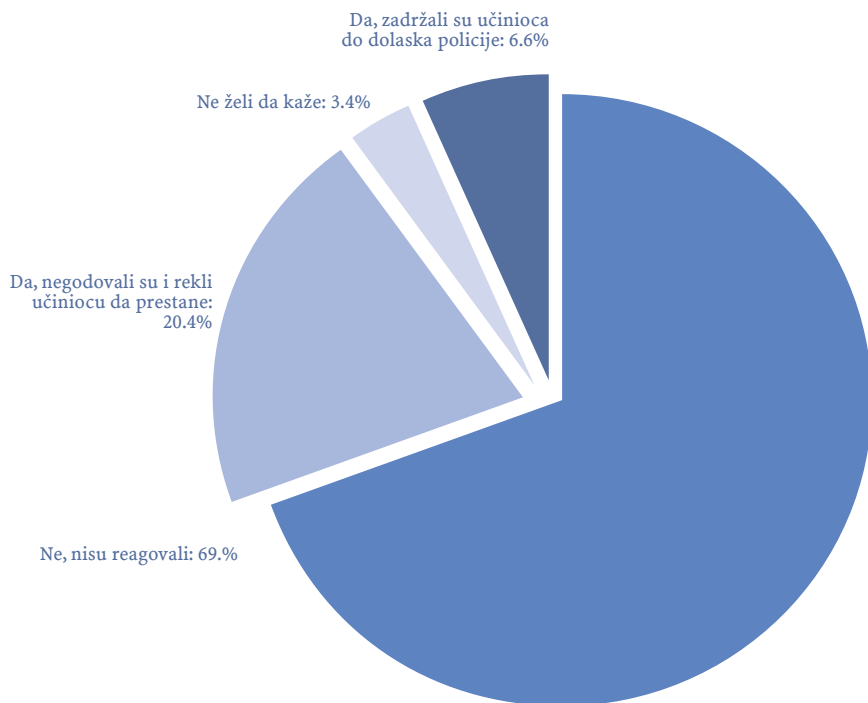

Grafikon 3: U koje doba dana ste doživeli nasilje

Prisustvo drugih osoba prilikom izvršenja nasilja i njihovo reagovanje

S obzirom na to da je najveći procenat ispitanica doživeo nasilje na ulici, velika je mogućnost da je nasilje bilo vidljivo i za druge osobe koje su se nalazile u blizini žrtve. Rezultati ankete pokazuju da je od ukupnog broja ispitanica koje su ikada doživele nasilje u javnom prostoru, više od polovine (55,6%) odgovorilo da su izvršenju nasilja prisustvovala treća lica, 36,1% je odgovorilo da nije bilo prisutnih, a 8,4% nije odgovorilo na ovo pitanje.

Međutim, reakcija osoba koje prisustvuju izvršenju nasilja najčešće izostaje (69,6%). Manji procenat ispitanica (20,4%) odgovorio je da su prisutne osobe reagovala i rekle učiniocu da prestane, 6,6% da su te osobe zadržale učinioca do dolaska policije, a 3,4% se nije izjasnilo – Grafikon 4.

Grafikon 4: Reakcije trećih lica

Ovaj rezultat pokazuje da većina osoba koje prisustvuju izvršenju nasilja ne želi da pruži pomoć i spreči nasilje, pretpostavljamo uglavnom zbog straha da i sami ne budu izloženi nasilju ili da ne budu pozvani kao svedoci, ukoliko žrtva podnese krivičnu prijavu. Još uvek se dovoljno ne sagledava u društvu da su svi oblici nasilja prema ženama u javnom prostoru svakodnevni i sveprisutni i da se problemi koje oni uzrokuju široko prepliću kroz moralni, legalni, ekonomski, politički i psihološki kontekst.

Učesnice fokus grupnih diskusija ukazuju da ni žene ponekad ne reaguju na nasilje koje doživljavaju u javnom prostoru. Smatraju da je jedan od razlog vaspitanje žena u patrijarhalnim društvima, ponekad i normalizacija seksualizovanog nasilja i uznemiravanja, a veoma često strah od eskalacije nasilja.

To su neke situacije kada bih ja možda i reagovala, ali to može da bude ozbiljnije, da preraste u neki drugi vid nasilja na koje ne mogu u tom trenutku da odgovorim. Ili sam, recimo, sama sa vozačem, pa on može da se zaustavi u bilo kom trenutku. Ako izađem iz tog prevoza, nemam kako da odem. Pa onda „biram“ da prećutim. A možda to ne bih uradila da sam u drugim okolnostima. Tako da, nije to „normalizovanje“ zato što to želiš, nego zato što si u nekom trenutku prinuđena da se napraviš da nešto nisi čula, nisi razumela ili da si priglupa, pa nisi shvatila šta on hoće da kaže. Ili, što je još gore, da se nasmeješ na njegovu „šalu“, da bi te ostavio na miru.

Kada je u pitanju reagovanje prisutnih osoba na nasilje koje se dešava u javnom prostoru, učesnice svih fokus grupnih diskusija navode da reakcije prisutnih često izostaju. Kada su imale iskustvo nasilja, najčešće su se same „izborile“ sa nasilnikom. Smatraju da je ta vrsta pasivnosti veoma opasna, kao i prebacivanje odgovornosti za nereagovanje na druge ljude koji svedoče nasilju. Svedoci ovakvih događaja najčešće „gledaju svoja posla“ i ne žele da budu uključeni u događaj na bilo koji način.

Imala sam iskustvo seksualnog uznemiravanja, u sred bela dana, bilo je leto, šest popodne, dobrih 5-7 minuta niko nije reagovao, iako je tu bio veliki broj ljudi, jer je to bilo u neposrednoj blizini autobuske stanice. A ja nisam imala gde da se sklonim ili da pobegnem. Bilo je očigledno da gde god da se sklonim, ta osoba je mene pratila. I tek posle nekog vremena, iako je bilo sigurno 20-ak ljudi, jedna žena je stala u moju odbranu i ja sam joj neizmerno zahvalna. Iako je bilo tu puno muškaraca i mladih i tek

kada je na nju taj nasilnik krenuo fizički da nasrne, tek tad se uključilo još nekoliko ljudi. A to što je on mene konstantno uznemiravao na seksualnoj osnovi i jurio za mnom, to nikome nije predstavljalo neki alarm, ni to što me pipkao, ni to što ja bežim u krug. Tek kad je on krenuo da udari tu gospođu, došle su još dve, tri osobe i uspele nekako da ga savladaju.

Osim toga, pojedine učesnice smatraju da postoji razlika u tome da li na nasilje u javnom prostoru reaguju žene ili muškarci, odnosno, da okolina blagonaklono gleda na muškarce koji se suprotstave nasilnicima, onda je on vitez koji štiti ženu, a kada se druge žene suprostave nasilju, onda one guraju nos u tuđa posla.

Jedna od učesnica koja je Romkinja ukazuje da ljudi i inače ne reaguju na nasilje, a pogotovo ako je žrtva Romkinja. Romkinjama neće niko da priđe, a one ne prijavljuju nasilje jer se osećaju nemoćno, stide se i ne očekuju da će neko da im pomogne. Učesnica sa invaliditetom ispričala je svoje iskustvo nasilja, koje je specifično, a na koje druge osobe koje su bile sa njom, nisu reagovala.

Meni se to desilo u sred bela dana, na Dorćolu u jednom kafiću u bašti. Bila sam sa društvom. Prišao nam je neki muškarac koji je neke od njih poznao. Krenula je neka diskusija, ja sam se usprotivila nekom njegovom stavu. Čovek je mene uzeo u ruke i odneo preko puta, stavio me pored bandere i rekao: Sad ćeš ostati ovde, dok mi se ne izviniš. Moje štake su ostale na suprotnoj strani ulice. To je još jedna vrsta nasilja koja se može dogoditi ženama sa invaliditetom i koja je vrlo specifična. Jer ja, bez mojih štaka sam potpuno, uslovno rečeno, bespomoćna. Niko za stolom nije reagovao i nije ustao da vidi šta se dešava. Sećam se da sam samo zahvaljujući mojoj nekoj pribranosti, rekla da me ostavi tu, da ću preći ulicu kako znam i umem. Ako me neko bude pitao zašto puzim preko ulice, ja ću ga poslati tebi po odgovor. Nakon toga je rekao – ok, idem sad da ti donesem štake, ti baš i nisi normalna. Ja sam rekla – nisam normalna, ali nećeš tako, nego ćeš me vratiti kako si me i odneo. I verovatno je taj stepen mog bezobrazluka njega iznenadio. On je mene vratio, kako me je i odneo. Ali poražavajuće je bilo što su ljudi sa kojima sam ja u tom momentu sedela u kafiću nisu reagovali. Ni tada, ni posle, niko nije pitao kako sam, niti je njemu neko nešto rekao ili skrenuo pažnju. Oni su to smatrali kao dobru šalu, što je bilo potpuno zaprepašćujuće. Ja, uglavnom, ne verujem da bi neko prišao da pomogne. Pravim strategije kako da pomognem sebi, a ne da se oslonim na nekog drugog.

Kako su reagovala ispitanice prilikom izvršenja nasilja

Prilikom ispitivanja reakcije žena na nasilje doživljeno u javnom prostoru treba imati u vidu da oblici nasilja koje smo u upitniku naveli, pogotovo nasilja sa seksualnom konotacijom, mogu kod žena da izazovu različite reakcije: osećaj da su društveno prihvaćene jer se na njih obraća pažnja, ali, mnogo češće, osećaj neugodnosti, krivice, nesigurnosti, sramote i stida. Reakcija ispitanica bila je različita. Najviše ispitanica uopšte nije reagovalo (30,9%) jer nasilje nisu očekivale i bile su „zatečene”. Među ispitanicama koje su reagovala na ovakav način, nešto manji od proseka je broj ispitanica uzrasta 40-49 godina, razvedenih ispitanica i ispitanica sa dobrim materijalnim stanjem.

Sledeći način reagovanja je bežanje od učinioca nasilja (24,8%), što je i očekivani način reagovanja kada su žrtve fizički slabije, uplašene i iznenađene ponašanjem učinioca. Vikanje je kao način reagovanja navelo 20,3% ispitanica. Bilo je ispitanica koje su se oduprle nasilniku tako što su ga udarile da bi se odbranile – 8,8%. Znatno je manji broj ispitanica koje su pozvale policiju (2,3%) ili su ignorisale učinioca (0,9%). Veoma mali broj ispitanica koje su pozvale policiju pokazuje da nemaju visoka očekivanja u pogledu policijske zaštite od nasilnika.

Prijavljivanje nasilja policiji i reagovanje policije

Ispitanice uglavnom ne prijavljuju policiji nasilje koje su doživele u javnom prostoru (71%). Pretpostavljamo da je razlog tome nedostatak poverenja prema postupanju institucija uopšte, posebno policije, zatim njihov neprofesionalni odnos prema ženama žrtvama nasilja, kojima najčešće ne veruju, nerazumevanje, nesenzibilnost, kao i nepoverenje u efikasnost preduzimanja mera kojima bi se zaštitile od nasilja. Razlog može da bude i strah od nasilnika i njegove eventualne reakcije na prijavljivanje nasilja. Samo 11,8% ispitanica prijavilo je nasilje policiji, 9,3% ispitanica nije odgovorilo na ovo pitanje i 7,8% je izjavilo da se ne seća.

Da bismo utvrdili da li je i šta je policija preduzela da bi zaštitila ispitanice koje su prijavile nasilje, ispitanicama koje su ikada doživele nasilje u javnom prostoru i prijavile ga policiji (ukupno 5% od svih ispitanica koje su učestvovala u istraživanju) postavile smo pitanje šta je policija preduzela da ih zaštiti. Prema odgovorima više od polovine

ispitanica koje su prijavile nasilje policiji, policija nije ništa preduzela – 59,8%. Ovo je veoma zabrinjavajući podatak jer je policija prva karika u procesuiranju i kažnjavanju učinilaca nasilja, pa ne iznenađuje podatak da većina ispitanica nasilje nije prijavila policiji. Podnošenje krivične prijave potvrdilo je 20,4% ispitanica, ali je čak 18,4% ispitanica izjavilo da je njihova izjava uzeta, ali nije pokrenut krivični postupak.

Razlozi neprijavlivanja nasilja

Ispitanice koje nisu prijavile nasilje navele su različite razloge neprijavlivanja. Najveći broj ispitanica nasilje nisu prijavile jer misle da nadležni državni organi i institucije ništa ne bi preduzeli, što je i očekivan odgovor s obzirom da je većina ispitanica izjavila da policija nije ništa preduzela u onim slučajevima kada su nasilje prijavile (59,8%). Nešto manje ispitanica nije prijavilo nasilje jer su znale da im prijavljivanje neće koristiti (26,7%), dok su ostali razlozi neprijavlivanja bili: uverenje da mogu same da reše problem (17,5%), bilo im je neugodno (15,8%), nisu želele da gube vreme u postupku koji bi se vodio (12,7%), zbog straha od učinioca (11,1%), nisu znale kome da se obrate za pomoć (8,7%), nisu želele da se sazna za događaj (8,3%) i bilo ih je sramota (5,9%) – Grafikon 5.

Grafikon 5: Ako niste prijavile nasilje, zbog čega to niste uradile?

Odgovori ispitanica da im je bilo neugodno, da ih je bilo sramota, da nisu želele da se sazna za taj događaj i da se plaše učinioca pokazuju da su žene za razliku od muškaraca, socijalizovane da pokazuju strah i više se plaše, da smatraju da su same krive za nasilje jer se nisu ponašale ili obukle na društveno prihvatljiv način, da nisu dobro procenile situaciju i nameru učinioca i da ne žele da okolina za to sazna, jer pretpostavljaju da će reakcija okoline biti po njih nepovoljna. S druge strane, razlog neprijavlivanja može da bude i stereotipno shvatanje da se žene moraju prilagoditi i navići na neke oblike uznemiravanja, (zviždanje, psovanje, vređanje, trubljenje) iako im je neugodno i neprijatno, jer je to deo tradicije na našim prostorima. Takođe, društveno je prihvatljivo i očekivano od žena da prihvate sve rizike koje donosi kretanje u javnom prostoru, da budu oprezne i pažljive, da predvide opasnost i da same preduzmu mere za sprečavanje nasilja. Svi ovi faktori svakako značajno utiču na nedostatak osećanja bezbednosti i sigurnosti kod žena prilikom obavljanja aktivnosti i kretanja u javnom prostoru.

Ukrštanje odgovora sa socio-demografskim karakteristikama ispitanica pokazuje da su među onima koje nasilje nisu prijavile jer su mislile da se ništa neće preduzeti značajno, iznad proseka ispitanice 18-29 godina, a među onima koje ga nisu prijavile jer su smatrale da same mogu da se izbore sa problemom i zbog toga što im je bilo neugodno, iznad proseka su ispitanice starije od 60 godina. Najviše ispitanica koje su kao razlog neprijavlivanja nasilja navele da misle da ništa ne bi bilo preduzeto su sa područja Beograda, a po zanimanju su učenice/studentkinje. Iznad proseka je broj ispitanica iz Zapadne Srbije i Šumadije i ispitanica lošeg materijalnog stanja koje nasilje nisu prijavile jer im je bilo neugodno. Među ispitanicama sa teritorije Južne i Istočne Srbije i ispitanicama koje žive na selu prevlađuju one koje nisu prijavile nasilje jer nisu znale kome da se obrate za pomoć, što ukazuje na nizak nivo njihove informisanosti o institucijama nadležnim za pružanje zaštite od nasilja.

Učesnice fokus grupnih diskusija ukazuju da se uznemiravanje i nasilje u javnom prostoru jako slabo prijavljuje. Mnoge navode da ni iz svog ličnog iskustva, a ni iskustva žena koje poznaju, ne znaju ni za jedan primer da je neko prijavio takvo nasilje, koje se desilo na ulici ili u javnom prevozu. Smatraju da su razlozi to što su učinioci takvih dela uglavnom nepoznata lica, da retko ima svedoka, kao i da se žene boje da prijave, posebno zato

što im se često ne veruje kad nasilje prijavljuju. Pored toga, brinu se da će ih ismevati u policiji i drugim službama. Smatraju da prijavljivanje izaziva dodatni stres, a ne veruju u to da će odgovor nadležnih institucija biti adekvatan. Prisutnost policije je jedno, ali profesionalnost u ophođenju je nešto sasvim drugo, kako navodi jedna učesnica koja smatra da žene nisu zaštićene kada prijave nasilje. Posebno ukazuju da nadležne institucije nasiljem smatraju samo fizičko nasilje, a ne i druge oblike uznemiravanja i nasilja koji se dešavaju na javnim mestima. Zbog toga žene često osmišljavaju sopstvene strategije kojima izbegavaju ovakve situacije, uključujući i promene dnevnih rutina i odustajanje od određenih aktivnosti.

Ja prva ne bih imala poverenja da prijavim, jer mislim da sam taj proces suočavanja sa tom osobom ne donosi njemu nikakvu kaznu, a meni donosi dodatni stres da ponovo proživljavam sve to, a možda i još nešto više od tog incidenta, koji je bio najčešće kratkotrajan u javnosti. Jedino mislim da bih prijavila ako znam da je to neko koga poznajem.

Moja drugarica je išla u teretanu, u večernjim časovima, zimi kada se ranije smrkava. Jedan čovek je pratio nekoliko večeri za redom. Mi u društvu smo joj rekli da prijavi, ali je njena reakcija bila – kako da prijavim, koga da prijavim i šta da prijavim? On meni nije ništa konkretno uradio. I ona je taj problem rešila tako što je prestala da ide u teretanu.

Učesnice fokus grupa ukazuju da su pojedine grupe žena posebno izložene uznemiravanju i nasilju u javnom prostoru, ali da ga još manje prijavljuju, posebno Romkinje i žene sa invaliditetom.

Kod nas je bilo nasilje nad ženom romske populacije. Kada je pozvana policija rečeno je da su to „ciganska posla“.

Policiji kada se prijavi, oni kažu „što si izazivala“ ili za silovanje Romkinje „oni su takvi, tako žive“.

Jedna od učesnica koja ima invaliditet prijavila je gradskom saobraćajnom preduzeću vozača koji joj je rekao: „A ti voliš da ti dižu noge“. Rečeno joj je da će ga upozoriti da se tako ne ponaša i to je sve što je dobila od informacija. Navodi da se više puta otvoreno žalila, ali joj se dešavalo da dobija odgovore da je preterala, da je sve bila šala, da preozbiljno shvata situaciju i da nema smisla za humor. Osećala se besno, ljuto, poniženo, ali je imala i osećaj stida i sramote. Slična je situacija i sa lezbejkama i drugim ženama koje nisu hetereoseksualne orijentacije.

Vrlo često ne prijavljuju ni kad ih neko fizički napadne, nasrne... Plaše se. Skoro su se javljale neke devojke koje su doživele fizičko nasilje na ulici. I kad su se obratile, to je bilo ono vozanje, odande tamo, ovamo, niko ne zna ko je za šta nadležan, ko je za šta odgovoran. Pogotovo u nekim relativno manjim sredinama. U nekim gradovima postoje oficiri za vezu, pa to još i ume da se nešto malo procesuiru, ako se naleti na pravu osobu. (predstavica neformalne grupe podrške lezbejkama)

Takođe, na svim fokus grupama je ukazano na neadekvatnu reakciju policije u ovakvim slučajevima, čak i u slučajevima teških oblika nasilja, kao i na relativizaciju nasilja koje se desilo i sekundarnu viktimizaciju žrtava, što sve doprinosi neprijavlivanju nasilja. Pored toga, svedoci ovakvih događaja često „ne žele da se mešaju“, odnosno, ne žele da budu pozvani da svedoče.

Ja sam bila svedok pokušaja silovanja na ulici. Situacija je bila takva da je osoba prijavila slučaj policiji, učinioci su bili nepoznati. Ja, kojoj se ništa nije dogodilo, izašla sam toliko istraumirana sa saslušanja. Nisam sigurna koliko su žene spremne da prođu kroz tako nešto. To je bila moja poznanica i ja znam kroz šta je sve ona posle toga prošla. Od institucija kojima se obratila za pomoć, koja je prvo mesto koja treba da joj veruje i da je sasluša... Ok, nisu je baš pitali – šta si imala obučeno, pošto su je odmah videli kad je došla da prijavi. Ali toliko nepoverenje – da li si nešto koristila, čime si ih izazvala, pa čak su i medicinski radnici nastavili to institucionalno nasilje. Ja sam se iskreno pitala da li bih prijavila da se meni nešto tako desi. Da li bih prijavila, iako znam da treba i da će to, potencijalno, da spreči da neko dugi bude žrtva, možda iste osobe. Nisam sigurna da li sam ja psihički jaka da prođem kroz sve to kroz šta treba da prođem. One koje prijave, posle toga, sigurna sam, moraju da idu na dugotrajne terapije. Nadam se da smo bile izolovani slučaj i da nije uvek ovako.

Relativno skoro, u Terazijskom prolazu, čovek je sedeo sa spuštenim pantalonama i krenuo je prema meni jer sam bila sama. Prijavila sam policiji, dala sam izjavu, ali se ništa dalje nije desilo, niko ništa nije preduzeo. Ovo je bilo jako traumatično i više tuda ne prolazim noću.

Većina učesnica fokus grupnih diskusija smatra da je neophodno povećati prisustvo policije na mestima na kojima se žene osećaju nebezbedno, da je neophodno povećati osećaj bezbednosti kod žena i devojčica. To bi doprinelo i povećanju prijavljivanja uznemiravanja i nasilja u javnom prostoru, ako bi policija radila profesionalno svoj posao, te žene ne bi bile okrivljavane, stigmatizovane i dodatno viktimizovane kada se odluče da prijave nasilje.

Sagovornici/ce sa kojima smo uradile dubinske intervjue, takođe objašnjavaju svoje stavove u pogledu prijavljivanja uznemiravanja i nasilja prema ženama u javnom prostoru.

Imamo problem u malim sredinama da i kada neko nešto prijavi, bude obeležen, a i ima bojazan da će tog nasilnika sretati (predstavica skupštine grada)

Nasilje u javnom prostoru se prijavljuje, ali se statistički ne obrađuje posebno. Nemamo posebnu evidenciju o mestima na kojima se dešava nasilje. Najveći broj prijavi dobijemo tokom vikenda, kada je lepo vreme i te prijave se uglavnom odnose na dobacivanje. Dešava se da žene prijavljuju lica koja ih uznemiravaju i kada su im ta lica nepoznata (zaposlena u PU)

Po pitanju međusobne saradnje državnih organa i javnih preduzeća koja su zadužena za određene oblasti i usluge, kao što su komunalna preduzeća zadužena za osvetljenje, gradsko zelenilo ili lokalna transportna preduzeća, u vezi sa poboljšanjem bezbednosti žena i devojčica, nema mnogo informacija. Sagovornici/ce u najvećoj meri ne znaju da je takva vrsta saradnje uspostavljena.

Nisam se susrela nikada sa tim, nismo imali saradnju sa javnim preduzećima kada je u pitanju nasilje prema ženama ili uopšte bezbednost žena u javnom prostoru (zaposlena u PU)

Mislim da grad nije pokretao nikakve inicijative prema javnim preduzećima kada je u pitanju bezbednost žena u javnim prostorima (zaposlena u JKP)

Potpuno mi je nepoznato u kojoj meri i na koji način funkcioniše saradnja lokalne samouprave sa javnim preduzećima, niti da li ta eventualna saradnja obuhvata mehanizme zaštite žena i devojčica (psihološkinja Sigurne kuće)

Obaveštavanje nadležnih organa u opštini o nebezbednosti javnog prostora

Obaveštavanje nadležnih organa u opštini o nebezbednosti javnog prostora na kome se nasilje događa veoma je važno zbog planiranja preduzimanja bezbednosnih mera i mera zaštite od nasilja u pojedinim delovima grada/mesta. Na pitanje da li su nadležne organe u opštini obavestili o nebezbednosti javnog prostora gde su doživele nasilje, više od polovine ispitanica odgovorilo je da ih nisu obavestile jer znaju da ne bi reagovali – 56,8%. Ovaj nalaz ukazuje na nepoverenje koje ispitanice imaju ne samo prema policiji, nego i prema nadležnim organima u opštini i da se najčešće ne odlučuju da obaveste nadležne opštinske organe o delovima grada/sela gde su doživele nasilje. Interesantno je da se i prilikom odgovora na ovo pitanje ispoljila nesigurnost ispitanica i osećaj krivice zbog sopstvenog ponašanja, jer je 11,2% ispitanica odgovorilo da ih je bilo sramota da neko sazna šta su doživele. Ovaj nalaz pokazuje da se ispitanice radije odlučuju da ne prijave nasilje da bi izbegle eventualnu osudu i negativnu reakciju drugih ljudi iz sredine u kojoj žive. O tome govori i procenat ispitanica koje nisu želele da odgovore na ovo pitanje – 19,8%. Samo 6,1% ispitanica je razgovaralo sa nadležnima iz opštine i njihova izjava je zabeležena, a 6% je uputilo dopis.

Traženje pomoći od ženskih organizacija

Cilj postavljanja pitanja o tome da li su ispitanice tražile pomoć od neke nevladine ženske organizacije koja pruža pomoć ženama žrtvama nasilja, bio je da se utvrdi koliko su ispitanice upoznate sa radom ovih organizacije i koliko imaju poverenja da ispričaju šta im se dogodilo i zatraže pomoć. Rezultati ankete pokazuju da je mali broj ispitanica koje

su se obratile ženskim organizacijama (7,2%), a među njima je 4,3% onih kojima je razgovor puno značio, dok 2,9% nisu dobile konkretnu pomoć. Razlozi neobraćanja ženskim organizacijama su različiti: 39% ispitanica se nije obratilo ženskim organizacijama jer su same mogle da se izbore sa problemom, 17,4% nisu znale da takve organizacije postoje ili su bile uverene da im te organizacije ne mogu pomoći (15%).

Psihološki efekti nasilja

Različiti oblici nasilja prema ženama u javnom prostoru izazivaju kod njih različita osećanja, negativno utiču na njihovo zdravlje. Zbog toga smo ispitanicama postavili pitanje koja su osećanja kod njih bila dominantna kada su doživele nasilje u javnom prostoru, pri čemu je postojala mogućnost da navedu više odgovora.

Tabela 6: Osećanja posle preživljenog nasilja

Osećanja posle preživljenog nasilja	%
Uznemirenost	57,2
Ljutnja	55,4
Neprijatnost	50,2
Strah	43,5
Želja za osvetom	19,2
Smanjenje samopouzdanja	18,7
Stid i sramota	16,3
Krivica	6,5
Ne želi da kaže	6
Ništa od navedenog	4,8

Ispitanice su najčešće odgovarale da je kod njih preživljeno nasilje izazvalo uznemirenost – 57,2%, ljutnju – 55,4%, neprijatnost – 50,2% i strah – 43,5%. Ovi odgovori pokazuju visok stepen reakcije ispitanica na doživljeno nasilje, što znači da i pored toga što većina ispitanica nije prijavila nasilje nadležnim organima, sve oblike nasilja je intenzivno psihički doživela. Želju za osvetom imalo je 19,2% ispitanica, stid i sramotu – 16,3%, a krivicu je osećalo 6,5% ispitanica. Osim uznemirenosti, ljutnje, neprijatnosti i straha, u uzorku ispitanica ima onih koje su doživele smanjenje samopouzdanja – 18,7%, što pokazuje da je preživljeno nasilje značajno uticalo na smanjenje njihovog osećaja sigurnosti i emocionalne stabilnosti – Tabela 6.

Kada se posmatraju prvonavedeni odgovori ispitanica o osećanjima posle doživljenog nasilja, dominantno osećanje je ljutnja (39,1%), a zatim slede neprijatnost (18,6%) i strah (18,3%), dok do smanjenje samopouzdanja najređe dolazi (1,2%).

Telesne povrede

Pored psihičkog nasilja, koje je sastavni deo nasilja u javnom prostoru, prema ženama se primenjuje i fizičko nasilje. Da bismo utvrdili koliko je česta upotreba fizičkog nasilja koje dovodi do telesnog povređivanja, ispitanicama smo postavili pitanje da li su prilikom izvršenja nasilja pretrpele telesne povrede. Najveći procenat ispitanica – 82,6% nije pretrpeo telesne povrede, dok je 10,4% ispitanica imalo lake telesne povrede i 0,8% ispitanica teške povrede. Ovaj nalaz upućuje na zaključak da kod nasilja u javnom prostoru dominira psihičko ili verbalno nasilje, dok je fizičko nasilje daleko manje zastupljeno, uglavnom u vidu nanošenja lakih telesnih povreda. To, međutim, svakako ne umanjuje društvenu opasnost i protivpravnost nasilja prema ženama koje se vrši u javnom prostoru.

Učestalost silovanja i pokušaja silovanja žena u javnom prostoru

Ispitanicama smo pružile mogućnost da procentualno izraze u kojoj su meri žene u Srbiji izložene silovanju i pokušaja silovanja u javnom prostoru. Na pitanje šta misle koliko je procentualno žena u Srbiji starijih od 15 godina doživelo silovanje ili pokušaj silovanja u javnom prostoru, najveći broj ispitanica odgovorio je da ne zna i da ne može da proceni (54,7%). Procenu da je 11–30% žena u Srbiji doživelo silovanje ili pokušaj silovanja u javnom prostoru dalo je 15,4% ispitanica, 12,8% ispitanica smatra da su sve žene doživele ove oblike nasilja, 8,9% ispitanica smatra da je 31–50% žena doživelo ovu vrstu nasilja, a 8,1% ispitanica procenjuje da iskustvo silovanja i pokušaja silovanja u javnom prostoru ima preko 50% žena – Tabela 7.

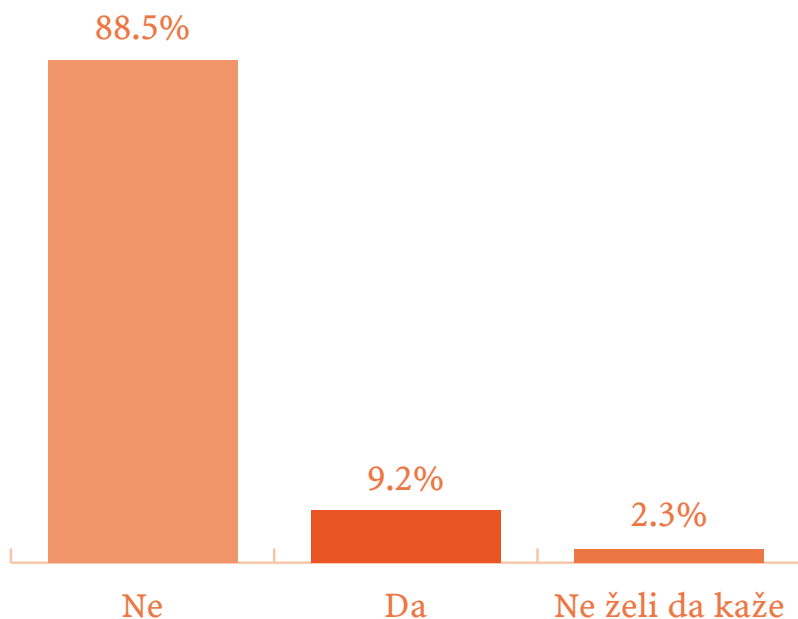
Procena učestalosti silovanja žena u javnom prostoru	Broj: 1212 %
ne znam/ne mogu da procenim	54,7
11-30%	15,4
do 10%	12,8
31-50%	8,9
preko 50%	8,1

Tabela 7: Procena učestalosti silovanja žena u javnom prostoru

Lično iskustvo silovanja i pokušaja silovanja u javnom prostoru

Svakako najteži oblik seksualnog nasilja jeste silovanje. Ispitanicama smo postavili pitanje da li su doživele silovanje ili pokušaj silovanja u javnom prostoru, imajući u vidu da su posledice silovanja veoma teške i dugotrajne, kao i činjenicu da su žrtve silovanja veoma ranjive i da o svojim iskustvima, kada se radi o ovom krivičnom delu, nerado govore ili uopšte ne govore. Rezultati ankete pokazali su da se najveći procenat ispitanica izjasnio da nisu doživele silovanje ili pokušaj silovanja u javnom prostoru – 88,5%, dok je 9,2% ispitanica odgovorilo da su doživele silovanje ili pokušaj silovanja, a 2,3% ispitanica nije htelo da odgovori na ovo pitanje – Grafikon 6.

Ukrštanje odgovora na ovo pitanje i uzrasta ispitanica pokazuje da su među ispitanicama koje su doživele silovanje ili pokušaj silovanja iznad proseka ispitanice 40-49 godina i one sa osnovnom školom. Nešto ispod proseka su ispitanice sa područja Beograda, sa sela i neudate ispitanice. Znatno ispod proseka su ispitanice 50-59 godina, razvedene ispitanice i ispitanice sa područja Vojvodine.

Grafikon 6: Da li ste doživele silovanje ili pokušaj silovanja?

4

ZAKLJUČCI

Nalazi sprovedenog kvantitativnog i kvalitativnog istraživanja pokazuju da se žene u Srbiji ne osećaju bezbedno u javnom prosturu, da imaju visok nivo straha od kriminaliteta i da su izložene različitim oblicima nasilja.

Strah od kriminaliteta

- Žene se osećaju nebezbedno i tokom dana i tokom noći, ali je osećaj nebezbednosti posebno izražen tokom noći. Žene na selu osećaju se bezbednije tokom noći nego žene u gradu, a osećaj nebezbednosti generalno se smanjuje sa povećanjem godinama starosti. Na osećaj nebezbednosti utiče senzacionalističko izveštavanje medija, a tome je doprinela i pandemija kovida-19. Problem nebezbednosti univerzalan je za sve žene, ali određene grupe žena, kao što su Romkinje, žene sa invaliditetom, LBTQ osobe osećaju se manje bezbedno u javnim prostorima zbog duboko ukorenjenih stereotipa i predrasuda prema njima.
- Izuzetno nebezbedni javni prostori su neosvetljene ulice, udaljene od centra grada ili sela, parkovi i gusto pošumljeni delovi grada, prostor oko klubova/kafana/mesta prodaje alkohola/narkotika. Za devojčice i mlađe žene izuzetno su nebezbedna stajališta javnog prevoza i javni prevoz, posebno na linijama udaljenim od centra grada, kao i zadnji delovi prevoznih sredstava.
- Žene imaju izrazito veliki strah od noćnog kriminaliteta: većina žena se plaši kada prolazi periferijom i ulicama bez osvetljenja. Strah od noćnog kriminaliteta izraženiji kod žena u Vojvodini, a nešto manje je izražen kod žena sa područja Zapadne Srbije i Šumadije.
- Najveći uzrok straha žena od kriminaliteta tokom noći jeste porast uličnog nasilja, slede seksualni napadi i seksualno uznemiravanje, dok su na trećem mestu džeparenje i ulične krađe. Što su žene mlađe, strah od seksualnog nasilja je veći. Učenice i studentkinje više strahuju od seksualnog nasilja, čemu doprinose neprijatna iskustva i svest da su

moguća meta ovih oblika kriminaliteta. Strah od seksualnog nasilja izraženiji je kod neudatih žena. Od porasta uličnog nasilja više strahuju žene iz starosne kategorije 50-59, a uzrok straha kod žena starijih od 65 godina jeste zloupotrebu alkohola i psihoaktivnih supstanci, kao i neadekvatne i neefikasne mere zaštite policije i državnih organa. Žene primenjuju različite mere predostrožnosti: odustaju od večernjih izlazaka, idu uvek sa nekim, osvrću se ukoliko su same, drže mobilni telefon u ruci, pretvaraju se da sa nekim razgovaraju ili stvarno sa nekim razgovaraju, a neke imaju biber sprej u tašni.

- U pogledu sedam od ukupno 10 oblika kriminaliteta, žene koje ih se plaše brojnije su u odnosu na one koje ih se ne plaše. Samo u pogledu tri oblika kriminaliteta (verbalni napad, ubistvo i otmica), situacija je obrnuta, odnosno, više je žena koje se ovih oblika kriminaliteta ne plaše u odnosu na one koje se plaše. Među ženama u uzorku koje izražavaju strah od pojedinih oblika kriminaliteta (veoma se plašim i plašim se), njihov strah je najveći od silovanja, ubistva, otmice i seksualnog uznemiravanja (veoma se plašim). Nešto niži nivo straha (plašim se) postoji od džeparenja, seksualnog uznemiravanja, pokušaja silovanja i verbalnog napada.
- Nivo straha ispitanica od silovanja veoma je visok: za 12% brojnije su žene koje ga da se plaše, u odnosu na one koje ga se ne plaše. Mlađe žene se više plaše silovanja od starijih. Žene u starosnim kategorijama 15-17 i 18-29, učenice i studentkinje brojnije su među ispitanicama koje se veoma plaše silovanja. Nema nikakvih razlika u pogledu nivoa straha od silovanja između žena u gradu i žena na selu, a regionalno posmatrano, kod žena iz Zapadne Srbije i Šumadije značajno je izraženiji strah od silovanja. Neudate žene su znatno brojnije među ženama koje se silovanja veoma plaše.
- Seksualno uznemiravanje je oblik kriminaliteta kojeg se značajno više žena plaši u odnosu na one koje ga se ne plaše. Strah od seksualnog uznemiravanja posebno je visok kod devojaka i mladih žena, kao i kod neudatih žena. To je jedini oblik kriminaliteta kojeg se žene sa invaliditetom značajno više plaše nego žene bez invaliditeta.
- Žene imaju visok nivo straha od napada oružjem, koji je nešto izraženiji kod mladih žena. Devojke (15-17) su značajno brojnije među ispitanicama koje se veoma plaše napada oružjem, a to važi i za učenice i studentkinje. Kod žene sa područja Beograda značajno je veći strah od napada oružjem u odnosu na žene iz drugih regiona.

- U pogledu ubistva, skoro je izjednačen broj žena koje ga se plaše i koje ga se ne plaše. Kod žena na selu strah od ubistva manje je izražen nego kod žena u gradu. Razvedene žene su zastupljenije među ženama koje se veoma plaše ubistva.
- Otmica nije veliki uzrok straha kod žena, brojnije su žene koje se otmice ne plaše u odnosu na one koje se plaše. Strah od otmice izraženiji je kod devojaka i mlađih žena. Otmice se više plaše žene u gradu nego žene na selu.
- Žene imaju visok nivo straha od praćenja i uhođenja. On je znatno izraženiji kod devojaka i mlađih žena, učenica i studentkinja. Nivo straha od praćenja i uhođenja veći je kod žena u gradu u odnosu na žene na selu. Posmatrano prema bračnom statusu, strah od praćenja i uhođenja izraženiji je kod neudatih žena.
- Žene se veoma plaše džeparenja, a strah od ovog oblika kriminaliteta najizraženiji je kod žena u kategoriji 50-59 godina.
- Žene se plaše fizičkog napada, posebno žene 18-29 godina. Ovaj oblik kriminaliteta izaziva veći strah kod žena u gradu nego kod žena na selu. Posmatrano po regionima, strah od fizičkog napada najizraženiji je kod žena u Zapadnoj Srbiji i Šumadiji. Visok nivo straha imaju neudate žene, učenice i studentkinje.
- Verbalni napad nije veliki uzrok straha. Više je žena koje se verbalnog napada ne plaše u odnosu na one koje ga se plaše. Niži je nivo straha kod mlađih žena.

Ocena rada institucija i lične strategije bezbednosti

- Najveći broj ispitanica ocenio je efikasnost policije ocenom 3 (na skali 1-5). Za 24,9% su brojnije ispitanice koje negativno ocenjuju efikasnost policije u odnosu na one koje daju pozitivne ocene. Među ženama koje ocenjuju rad policije najnižom ocenom, više su zastupljenije devojke (15-17 godina). Među ženama koje rad policije ocenjuju najvišom ocenom više je neudatih žena. Žene plaši i samo prisustvo policije.
- Bezbednost žena u javnom prostoru u mestima u kojima žive, žene ocenjuju uglavnom negativno. Žene na selu brojnije su u grupi žena koje daju pozitivnu ocenu. Ispitanice sa područja Beograda značajno su brojnije među onima koje bezbednost procenjuju negativno, dok su žene iz Zapadne Srbije i Šumadije nešto brojnije među onima koje

bezbednost žena u javnom prostoru pozitivno ocenjuju.

- Većina žena negativno ocenjuje rad lokalne samouprave na sprečavanju nasilja prema ženama u javnom prostoru. Pozitivnu ocenu daju više žene na selu nego žene u gradu, kao i žene iz Zapadne Srbije i Šumadije u odnosu na žene iz drugih regiona. Ocena predstavnika/ca lokalnih samouprava je različita, ali uglavnom procenjuju da su njihovi gradovi/opštine prilično bezbedni, te da se na tom planu radilo prethodnih godina.
- Žene strahuju za sopstvenu bezbednost kada se nalaze izvan sigurnosti sopstvenog doma. Da bi predupredile nasilje, žene se prevashodno oslanjaju na sopstvene strategije, koje podrazumevaju limitiranje sopstvenog kretanja i dužinu boravka u javnom prostoru. Čak 76,7% ispitanica smatra da su same zaslužne za sopstvenu bezbednost jer su oprezne i vode računa o svom ponašanju. Devojke su manje zastupljene među onima koje se oslanjaju na okruženje i institucije sistema. Žene na selu su zastupljenije u grupi žena koje zasluge za ličnu bezbednost pripisuju sredini u kojoj žive, a žene u Vojvodini značajno su brojnije među ženama koje zasluge za ličnu bezbednost pripisuju vojsci i policiji. Na susedstvo se manje oslanjaju žene sa područja Beograda, dok su žene sa područja Zapadne Srbije i Šumadije i iz Južne i Istočne Srbije podzastupljene među onima koje smatraju da samoograničavanje u izlascima i boravku u javnom prostoru predstavlja faktor bezbednosti.

Procena rasprostranjenosti različitih oblika nasilja u javnom prostoru

- Većina žena smatra da je nasilje u javnom prostoru veoma rasprostranjeno i da se dešava veoma često. Ukazuju da se nasilje dešava i muškarcima, posebno fizičko i imovinsko nasilje, ali da su žene u specifičnom položaju kada je u pitanju seksualno uznemiravanje i nasilje u javnom prostoru.
- Među oblicima nasilja koji se stalno dešava većina žene prepoznaje neprikladno gledanje ili fiksaciju pogledom, dok neželjeno dodirivanje, grljenje i ljubljenje prepoznaje kao pojavu koja se povremeno dešava. Po mišljenju većine žena, uvredljivo dobacivanje i komentari u odnosu na fizički izgled i oblačenje događa se često ili stalno, s tim što su mlađe žene brojnije među onima koje ocenjuju da se to stalno dešava. Mnoge žene su izložene različitim dobacivanjima sa seksualnom

konotacijom skoro svakodnevno, posebno kada prolaze pored grupe muškaraca.

- Žene nemaju dovoljno informacija o rasprostranjenosti silovanja i pokušaja silovanja u javnom prostoru i većina njih nije mogla da proceni kolikog su oni obima. Među ženama koje su procenile obim ovih oblika nasilja, najviše je onih (15,4%) koje procenjuju da je 11–30% žena u Srbiji doživelo silovanje ili pokušaj silovanja, 12,8% je onih koje smatraju da su sve žene doživele ove oblike nasilja, 8,9% žena smatra da je 31–50% žena doživelo ovu vrstu nasilja, dok 8,1% žena procenjuje da 50% žena u Srbiji ima iskustvo silovanja i pokušaja silovanja u javnom prostoru.
- Većina žena ocenjuje da se seksualno sugestivne šale ili uvredljivi komentari veoma česti, a žene sa invaliditetom prepoznate su kao grupa koja je ugrožena ovom vrstom nasilja. Povremeni su neprikladni pozivi za izlaske, s tim što ispitanice 18–29 godina i učenice i studentkinje brojnije među onima koje smatraju da se ovaj oblik nasilja stalno dešava. Često je i postavljanje nametljivih i uvredljivih pitanja o privatnom životu, pri čemu mlađe žene i učenice i studenkinje ocenjuju da se to ženama događa stalno ili vrlo često. Najmanje zastupljen oblik nasilja, koji se povremeno ili retko dešava jeste pokazivanje intimnih delova tela od strane muškaraca. Povremeno se dešavaju i fizički napadi i povređivanja, koji nisu toliko česti u poređenju sa drugim oblicima nasilja, mada se češće prijavljuju. Nije toliko često ni otimanje tašne ili novčanika, mada su starije žene češće žrtve ovog nasilja. Psovanje i vređanje su oblici nasilja koje žene prepoznaju kao nasilje koje se stalno dešava. Većina žena smatra da je učestala ili da se stalno dešava nepristojna gestikulacija, posebno žene ispitanice 18–29 godina, dok hvatanje i štipanje delova tela prepoznaju kao oblik nasilja koji se često ili povremeno dešava. Rasprostranjeno je i trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta, koje se stalno ili vrlo često dešava, kao i zviždanje i dobacivanje koje se stalno dešava, pri čemu je takva ocena najzastupljenija među ispitanicama 18–29 godina. Dominantne ocene žena su da se nasilničko ponašanje dešava povremeno ili da je vrlo često, s tim što su žene 18–29 brojnije među onima koje ocenjuju da se ovaj oblik nasilja stalno dešava, a one starije od 60 godina smatraju da se ovaj oblik nasilja retko dešava. Većina žena procenjuje da se praćenje i uhođenje povremeno dešava, a nešto je manji broj onih koje smatraju da se često dešava.

Lično iskustvo nasilja u javnom prostoru

- Žene imaju različito lično iskustvo sa pojedinim oblicima nasilja u javnom prostoru kako tokom života, tako i u poslednjih godinu dana. Na nivou celokupnog uzorka brojnije su žene koje navode da su jednom do tri puta bile žrtve sledećih oblika nasilja: neželjeno dodirivanje (do sada i poslednjih godinu dana), neprikladno gledanje (do sada i u poslednjih godinu dana), seksualno sugestivne šale ili uvredljivi komentari (do sada), neprikladni pozivi za izlaske, nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu, pokazivanje intimnih delova tela, fizički napadi i povređivanje, otimanje tašne ili novčanika, psovanje i vređanje, nepristojna gestikulacija, hvatanje i štipanje delova tela, trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta, zviždanje i dobacivanje, praćenje i uhođenje, nasilničko ponašanje, sve u poslednjih godinu dana. Skoro 60% žena nije doživelo nasilničko ponašanje, a 90,4% nije nikada doživelo fizički napad i povređivanje. U uzorku su najzastupljenije žene koje navode da nijednom nisu bile žrtva sledećih oblika nasilja: neželjeno grljenje i ljubljenje, pokazivanje intimnih delova tela, fizički napad i povređivanje, otimanje tašne i novčanika, hvatanje i štipanje delova tela, praćenje i uhođenje. S druge strane, u uzorku su brojnije žene koje navode da su četiri ili više puta doživele sledeće oblike nasilja: neprikladno gledanje li zastrašujuća fiksacija pogledom do sada i poslednjih godinu dana, kao i bilo kada u životu komentare u odnosu na fizički izgled i oblačenje, seksualno sugestivne šale, neprikladni pozivi za izlaske, nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu, uključujući i u poslednjih godinu dana, nepristojna gestikulacija, trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta, zviždanje i dobacivanje i nasilničko ponašanje. Većina učesnica fokus grupa diskusija imala je jedno ili više iskustava uznemiravanja ili nasilja u javnom prostoru, a većina njih je znala neku drugu ženu koja je nešto slično doživela.
- Do sada i u poslednjih godinu dana najviše žena doživelo je neželjeno dodirivanje, grljenje i ljubljenje jedan do tri puta, a neprikladno gledanje ili zastrašujuću fiksaciju pogledom četiri i više puta do sada, a u poslednjih godinu dana jedan do tri puta.
- Najviše je žena koje su uvredljivo dobacivanje i komentare u odnosu na fizički izgled i oblačenje doživele četiri ili više puta do sada, a u poslednjih jedan do tri puta.
- Najbrojnije su žene koje su seksualno sugestivnim šalama ili uvredljivim

komentarima do sada bile izložene četiri ili više puta, a u poslednjih godinu dana tri ili više puta.

- Najviše je žena kojima su neprikladni pozivi za izlaske do sada upućeni četiri ili više puta, a u poslednjih godinu dana ovaj oblik nasilja je najviše žena doživelo jednom do tri puta.
- Najveći broj žena je četiri ili više puta bio izložen nametljivim i uvredljivim pitanjima o privatnom životu. Ovakva pitanja su u poslednjih godinu dana najvećem broju žena upućena jedan do tri puta.
- Pokazivanje intimnih delova tela od strane muškaraca ne dešava se ženama često, ali je relativno veliki broj žena koje su ovaj oblik nasilja u poslednjih godinu dana doživele jedan do tri puta.
- U poslednjih godinu dana najviše žena je doživelo fizički napad i povređivanje tri ili više puta, a otimanje tašne ili novčanika jedan do tri puta, dok psovanje i vređanje nije doživelo nijednom, s tim što je relativno veliki broj žena koje su ovaj oblik nasilja doživele jedan do tri puta.
- Najviše je žena koje nepristojnu gestikulaciju nije doživelo nijednom do sada, ali je znatan broj žena koje su ovaj oblik nasilja doživele jedan do tri puta u poslednjih godinu dana.
- Hvatanje i štipanje delova tela je oblik nasilja koje većina žena nije doživela do sada, a ni u poslednjih godinu dana. Relativno je veliki broj žena koje su u poslednjih godinu dana bile izložene ovom obliku nasilja jedan do tri puta.
- Najviše je žena koje trubljenje, zviždanje i dobacivanje iz auta nisu nikada doživele, ali među onima koje su ga doživele najviše je onih koje su ga u poslednjih godinu dana doživele jedan do tri puta. Isto je iskustvo žena i u pogledu zviždanja i dobacivanja, kao i u pogledu nasilničkog ponašanja.
- Praćenje i uhođenje nije velikog obima, najviše žena ga nije doživelo ni do sada i u poslednjih godinu dana.
- Većina žena nije doživela silovanje ili pokušaj silovanja u javnom prostoru (88,5%), dok je 9,2% žena doživelo silovanje ili pokušaj silovanja. Među žena koje navode da su doživele silovanje ili pokušaj silovanja najbrojnije su žene 40-49 godina, manje su brojne žene sa područja Beograda i žene na selu, a znatno manje žene 50-59 godina i žene sa područja Vojvodine.
- Po oceni žena, najmanje bezbedno mesto je ulica, zatim javni prevoz, parking, park, autobuska stanica, šetalište. Najmanji broj žena

doživio je nasilje na koncertima na otvorenom, otvorenom prostoru za rekreativno bavljenje sportom i na velikim sportskim događajima na otvorenom. Žene u fokus grupama navode da su uznemiravanje i nasilje najčešće doživljavale na ulicama, na stajalištima javnog prevoza, u samom javnom prevozu, na bazenima i drugim javnim prostorima.

- Žene najčešće doživljavaju nasilje u vreme kada se vraćaju sa posla ili iz škole i noću.
- Nasilje u javnom prostoru uglavnom se događa u prisustvu trećih lica, čija reakcija najčešće izostaje, pogotovo ako je žrtva Romkinja. Svedoci ovakvih događaja najčešće „gledaju svoja posla“ i ne žele da budu uključeni u događaj na bilo koji način.
- Prilikom izvršenja nasilja većina žena ne reaguje, jer nasilje ne očekuju i bivaju „zatečene“. Međutim, relativno je veliki broj žena koje beže od učinioca nasilja i viču, dok najmanji broj žena poziva policiju ili ignoriše učinioca. Učesnice fokus grupnih diskusija ocenjuju da su razlozi nereagovanja žena na nasilje koje doživljavaju u javnom prostoru vaspitanje žena u patrijarhalnim društvima, normalizacija seksualnog nasilja i uznemiravanja, a često i strah od eskalacije nasilja.
- Nasilje u javnom prostoru žene uglavnom nisu prijavile policiji, a povodom onog koje je prijavljeno, policija nije ništa preduzela. Izuzetno je retko podnošenje krivičnih prijava, a još ređe pokretanje krivičnog postupka. Žene ocenjuju da je reakcija policije neadekvatna, da se nasilje u javnom prostoru relativizuje, a žene doživljavaju sekundarnu viktimizaciju, što dalje doprinosi neprijavlivanju nasilja. Ukazuju na potrebu povećanja prisustva policije na mestima na kojima se žene i devojčice osećaju nebezbedno, što bi doprinelo i povećanju prijavljivanja uznemiravanja i nasilja u javnom prostoru, posebno ako bi policija radila profesionalno svoj posao, te žene ne bi bile okrivljavane, stigmatizovane i dodatno viktimizovane kada se odluče da prijave nasilje.
- Većina žena nasilje u javnom prostoru nije prijavila jer je mislila da nadležni državni organi i institucije ništa ne bi preduzeli, ali relativno veliki broj žena to nije učinilo jer su smatrale da im prijavljivanje neće koristiti, bile su uverene da mogu same da reše problem, a nekima je bilo neugodno ili nisu želele da gube vreme u postupku koji bi se vodio. Kao razlog neprijavlivanja javlja se i strah od učinioca, nedostatak informacija, strah da će okolina saznati za događaj, osećaj sramote, bojazan da im se neće verovati, da će doživeti dodatni stres i dr.

Posledice nasilja

- Nasilje prema ženama u javnom prostoru izaziva niz negativnih psiholoških posledica. Kod većine žena nasilje je izazvalo uznemirenost, ljutnju, neprijatnost i strah. Znatno broj žena imale su želju za osvetom, osećale su stid i sramotu, pa čak i krivicu, a kod nekih žena nasilje je dovelo do smanjenja samopouzdanja, osećaja sigurnosti i emocionalne stabilnosti. Nasilje u javnom prostoru dominantno ima oblik psihičkog ili verbalnog nasilja, dok je fizičko nasilje daleko manje zastupljeno, uglavnom u vidu nanošenja lakih telesnih povreda, što ne umanjuje njegovu društvenu opasnost i protivpravost.

Obaveštavanje nadležnih organa o nebezbednosti javnog prostora

- Žene uglavnom ne obaveštavaju nadležne organe u opštini o nebezbednosti javnog prostora na kome su doživele nasilje jer smatraju da ne bi reagovali. Razlog neobaveštavanja je i osećaj sramote koju bi doživele za slučaj da neko sazna za nasilje. Nizak je nivo informisanosti žena o saradnji državnih organa i preduzeća zaduženih za osvetljenje, gradsko zelenilo ili transport u vezi sa poboljšanjem bezbednosti žena i devojčica, kao i informisanost o lokalnim planskim dokumentima koji se bave bezbednošću žena.

Traženje pomoći od ženskih organizacija

- Veoma je mali broj žena sa iskustvom nasilja u javnom prostoru koje su se za pomoć obratile ženskim organizacijama za podršku i pomoć. Od onih koje su se obratile ovim organizacijama, većina žena navodi da nisu dobile konkretnu pomoć, a mali broj žena ocenjuje da im je razgovor koristio. Razlozi neobraćanja ženskim organizacijama su različiti: žene su mogle same da se izbore sa problemom, nisu znale da takve organizacije postoje ili su bile uverene da im te organizacije ne bi mogle pomoći.

PREPORUKE

Preventivne aktivnosti

- Neophodna je edukacija dečaka, devojčica i njihovih roditelja o rodno zasnovanom nasilju u najranijoj fazi školovanja.
- Uvođenje seksualnog obrazovanja u osnovne škole, kako bi se blagovremeno radilo na pitanjima prepoznavanja različitih oblika nasilja i podizanja svesti o društvenoj neprihvatljivosti i kažnjivosti takvog ponašanja.
- Kontinuirana edukacija zaposlenih u školama, državnoj upravi i javnim službama na osnovu posebno kreiranih edukativnih programa o rodnoj ravnopravnosti i nasilju prema ženama kako bi se blagovremeno i efikasno reagovalo i sprečilo ispoljavanje nasilja. Posebnu pažnju treba posvetiti informisanju, podršci osnaživanju maloletnica kako bi dobile adekvatnu pomoć kada dožive bilo koji oblik nasilja, posebno nasilja u javnom prostoru.
- Organizovanje većeg broja javnih tribina, predavanja i drugih aktivnosti sa informacijama o načinu zaštite od nasilja u javnom prostoru, uz podizanje svesti o neophodnosti reagovanja i prijavljivanja svakog oblika nasilja.
- Obezbediti sredstva u budžetu za sprovođenje lokalne kampanje za podizanje svesti o problemu nasilja prema ženama u javnom prostoru, uz učešće ženskih nevladinih organizacija.
- Sprovesti edukaciju zaposlenih u državnim organima koji postupaju u slučajevima nasilja prema ženama u javnom prostoru, uključujući i ciljane obuke za unapređenje njihovih komunikacijskih veština za rad sa ženama koje su doživele nasilje u javnom prostoru.
- Podržati medijske kampanje o temama koje se tiču nasilja prema ženama u javnom prostoru, kao i edukaciju novinara/ki da na adekvatan način izveštavaju o ovoj pojavi.

Poboljšanje infrastrukture

- Prikupljati i mapirati iskustva žena sa nasiljem u javnom prostoru uz sagledavanje najmanje bezbednih mesta u gradu/selu gde su mogućnosti za ispoljavanje nasilja najizraženije.
- Mapirati nebezbedna mesta u gradu/selu i na nebezbednim mestima organizovati česte policijske patrole.
- Lokalne samouprave treba da planiraju i realizuju aktivnosti kojima bi se povećala bezbednost javnih prostora, što uključuje: postavljanje odgovarajuće javne rasvete i video nadzora na ulicama, prilazima zgrada, stepeništima, parking prostorima, stajalištima javnog prevoza; uspostavljanje i objavljivanje telefonskog broja na koji bi moglo da se prijavljuje koji deo grada nije dobro osvetljen ili nije dovoljno bezbedan; angažovati upravnike stambenih zgrada da brinu o ispravnom osvetljenju u prostoru ispred zgrada i u ulaznim delovima, stepeništu i liftovima. Sve ove aktivnosti bi trebalo da budu objavljene i promovisane putem medija.

Rad organa javne vlasti na svim nivoima

- Ojačati postojeće mehanizme i razvijati nove mehanizme za koordiniranu međusektorsku saradnju kako bi prevencija i zaštita od nasilja u javnom prostoru bila blagovremena i adekvatna.
- Poboljšati rad institucija u okviru lokalnih zajednica radi unapređenja bezbednosti u područjima grada/sela gde postoji rizik od nasilja u javnom prostoru, čime će se doprineti povećanju nivoa poverenja u institucije.
- Razvijati operativne procedure za rad policije prilikom kontakta sa ženama žrtvama nasilja u javnom prostoru, što podrazumeva formulisanje liste pitanja koja bi trebalo postaviti prilikom intervencije u slučajevima nasilja u javnom prostoru, kao i metoda za procenu rizika i uputstva za obradu takvih slučajeva. Promena načina postupanja i intervencije trebalo bi da doprinese stvaranju većeg poverenja u njihov rad i češćem prijavljivanju nasilja u javnom prostoru.

- Lokalne samouprave, u saradnji sa prevoznicima, treba da planiraju i realizuju aktivnosti sa ciljem povećanja bezbednosti u javnom prevozu izradom posebnih pravila o sprečavanju nasilja, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja putnika/putnica i informisanjem o tome kome mogu da se žrtve nasilja u javnom prevozu ili stajalištima javnog prevoza mogu obrate radi prijavljivanja i zaštite, kao i obezbeđivanjem video nadzora, panik/stop tastera i slično. Pored toga, bilo bi korisno organizovati obuke za vozače/ice gradskog prevoza o pravilima o sprečavanju nasilja, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja putnika/ca i načinu reagovanja u ovakvim situacijama i procedurama.
- Uroditi lokalne planske dokumente koji se odnose na urbanističko planiranje grada, kako bi se osiguralo da je rodna perspektiva uključena u buduće planiranje javnih prostora i time preventivno uticalo na smanjivanje nasilja u javnom prostoru.
- U lokalnim planskim dokumentima koji su relevantni za sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja redefinisati ciljeve koji su usko usmereni na nasilje u porodici i proširiti polje delovanja i na nasilje prema ženama u javnom prostoru.
- Sve jedinice lokalne samouprave treba da usvoje lokalne strategije bezbednosti, u transparentnom i inkluzivnom procesu u koji su uključeni nadležni organi i organizacije, lokalni institucionalni mehanizmi za rodnu ravnopravnost i ženske nevladine organizacije, uključujući i organizacije koje pružaju podršku ženama iz osetljivih grupa. U okviru ovog dokumenta treba planirati aktivnosti za sprečavanje i suzbijanje nasilja prema ženama u javnim prostorima, kao oblika rodno zasnovanog nasilja. Dokument treba da bude detaljan, da sadrži konkretne smernice, kao i da se reguliše pitanje odgovornosti/zaduženja za sprovođenje aktivnosti. Treba obezbediti dovoljno materijalnih sredstva za sprovođenje planiranih aktivnosti i celokupno stanovništvo informisati o dokumentu.
- Strategijom bezbednosti treba predvideti i sveobuhvatni plan delovanja u vanrednim situacijama, kojim bi se smanjili rizici od nasilja prema ženama u javnom prostoru, ustanovili alternativni načini prijavljivanja ovog nasilja i obezbedila dostupnost usluga podrške svim žrtvama ovog nasilja, uključujući i žene iz osetljivih grupa.
- Ojačati ulogu lokalnih saveta za bezbednost, a u JLS u kojima nisu

osnovani inicirati njihovo osnivanje. U rad saveta treba uključiti predstavnice ženskih nevladinih organizacija.

- Lokalni saveti za bezbednost, u saradnji institucionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost i ženskim nevladinim organizacijama, treba periodično da razmatraju pitanje bezbednosti žena u javnom prostoru i o tome redovno izveštavaju javnost.
- Unaprediti saradnju lokalne samouprave, državnih organa i institucija sa ženskim nevladinim organizacijama i udruženjima koja pružaju usluge zaštite i podrške ženama sa iskustvom nasilja u javnom prostoru.
- Priznati pravo na besplatnu pravnu pomoć svim osobama sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja u javnom prostoru.

6

LITERATURA

Anketa o nasilju prema ženama, Dobrobit i bezbednost žena, Srbija – osnovni izveštaj, OEBS, 2019, dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf

Archer John, Cross-cultural differences in physical aggression between partners: A social-role analysis. *Personality Social Psychology Review*, 2006, Vol. 10. No 2. pp. 133–153.

Babović Marija, Teorijski i istraživački pristupi u proučavanju strukturalnog, kulturnog i direktnog nasilja. *Sociologija*, 2015, Vol. LVII, No 2.

Disrupting the continuum of violence against women and girls, With Fact, Stories and Campaigns, European Women Lobby, dostupno na: <https://www.womenlobby.org/-reports-?lang=en>

Dan Aurelija i Isidora Stakić, Priručnik za istraživanje bezbednosti mladih žena i muškaraca u javnom prostoru (Rodna analiza bezbednosti - studija slučaja Vranje), Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2016

Fourth UN Women Safe cities and safe public spaces. Global leaders' forum: Proceedings Report, UN Women, October 2018, dostupno na: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2018/Fourth-UN-Women-Global-Forum-2018-Report-en.pdf>

Gjoni Glasnović Vera, Strah od kriminaliteta: obilježja spola i dobi, Hrvatski letopis za kazneno pravo i praksu, 2006, Vol. 13, br. 1.

GREVIO izveštaj za Srbiju, dostupno na <https://rm.coe.int/grevio-report-on-serbia/16809987e3>

Kern Leslie, *Feminist City: Claiming Space in a Man-made World*. Verso, London and New York, 2020

Konstantinović Vilić Slobodanka, Nevena Petrušić i Natalija Žunić, *Strah od kriminaliteta na teritoriji grada Niša: ispitivanje rodni razlika*, *Teme*, 2016, Vol. 40. br. 2, str. 661-677.

Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori“, br. 12/2013.

Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, „Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori,“ br. 11/1981.

Krivični zakonik, „Službeni glasnik RS“,br. 85/2005, 88/2005 - ispravka, 107/2005 - ispravka, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

Lacmanović Vedrana, *Femicid u Srbiji: potraga za podacima, odgovorom institucija i medijska slika*, *Annales - Series Historia et Sociologia*, vol. br. 1, 2019, str. 39-54.

Lakić Nikola, *Majka i dete: ljudska bezbednost u Strategiji nacionalne bezbednosti Republike Srbije*, *Novi vek*, februar 2013.

Nacionalni akcioni plan za primenu Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija - *Žene, mir i bezbednost u Republici Srbiji (2017-2020)*, „Službeni glasnik RS,“ br. 53/17.

Opšta preporuka br. 35 o rodno zasnovanom nasilju prema ženama, CEDAW/C/GC/35 od 14. 7. 2017. godine.

Radovanović Gorana i Aurelija Đan, *(Ne)bezbedne u javnom prostoru, Kvalitativna studija o bezbednosti žena u javnom prostoru u Novom Pazaru*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2015.

Safe cities and safe public space for women and girls. Global flagship initiative: Second international compendium of practices. UN Women, 2020, dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/02/safe-cities-and-safe-public-spaces-international-compendium-of-practices-2h>

Safe Cities and Safe Public Spaces for Women and Girls. Ending violence against women, UN Women, 2019, dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2017/10/safe-cities-and-safe-public-spaces-global-results-report>;

Safe Cities for Women and Girls in Action: Implementation Essentials and Key Takeaways. UN Women, 2015, dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/9/proceedings-report-un-womens-safe-cities-global-leaders-forum-2015>

Safe public spaces, Introduction, UN Women, dostupno na: <https://www.endvawnow.org/en/initiatives-articles/40-introduction.html>

Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 94/2019.

Strategija za sprečavanje i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama i nasilja u porodici za period 2021-2025. godine, „Službeni glasnik RS“, br. 47/2021.

Šakić Mateja, Strah od kriminaliteta među studentima i neke njegove odrednice, Hrvatski studiji, Zagreb, 2010.

Tadić Stana, Violeta Anđelković i Sofija Vrbaški, Women's rights in Western Balkans. Women in politics, gender based violence and security for women human rights defenders in Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Macedonia, Montenegro and Serbia. The Kvinna till Kvinna Foundation, 2018, dostupno na: <https://kvinnatillkvinna.org/wp-content/uploads/2018/11/WRWB2018.pdf>

Think Tank, Women in the Western Balkans: Gender equality in the EU accession process, European Parliament, 2018, dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2018\)625139](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2018)625139)

Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, br. 98/2006.

Why focus on safe cities and communities for women and girls? Centre to End Violence Against Women and Girls, UN Women, 2010, dostupno na: <https://www.endvawnow.org/en/articles/238-why-focus-on-safe-cities-and-communities-for-women-and-girls.html?next=239>

Zaključna zapažanja CEDAW Komiteta u vezi sa Četvrtim periodičnom izveštajem o sprovođenju Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, usvojena u martu 2019. godine, dostupno na: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/sr/zakljucna-zapazanja-cedaw-u-vezi-sa-četvrtim/>

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, „Službeni glasnik RS“, br. 52/21.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

364.63-055.2

364.63-053.2-055.2

305-055.2

NASILJE prema ženama i devojčicama u javnom prostoru : sažeta verzija sa ključnim rezultatima i preporukama / autorke Slobodanka Konstantinović Vilić ... [et al.] ; [istraživačice Vida Vilić ... et al.]. - Pančevo : Udruženje građanki Femplatz, 2022 (Pančevo : Artija). - 73 str. : ilustr. ; 21 cm

Tiraž 200. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 70-73.

ISBN 978-86-81614-22-8

1. Константиновић-Вилић, Слободанка, 1948- [autor]
а) Жене -- Насиље б) Девојчице -- Насиље в) Женске студије

COBISS.SR-ID 72691465

